॥ ❁ ॥ अथ श्रीव्रतोद्यापनकौमुदीप्रारम्भः ॥ ❁ ॥

॥ श्रीमन्महागणाधिपतये नमः ॥

अथ व्रतोद्यापनकौमुद्या विषयानुक्रमणिका प्रारभ्यते ।

इतिव्रतोद्यापनकौमुदीविषयानुक्रमणिकासमाप्ता ।

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ श्रीगोपीजनवल्लभायनमः ॥ नत्वागणेशंसंतुष्टचैशंकरेणवितन्यते ॥ मुदा
णविख्यातव्रतोद्यापनकौमुदी ॥ १ ॥ तत्रतावत्सर्वतोपयोगित्वात्किंचिन्निर्णयादिकंलिख्यते ॥ तत्र
लक्षणम् ॥ अभीष्टसिद्धिविषयःसंकल्पविशेषएवव्रतम् ॥ तत्रकालमाह हेमाद्रौगार्ग्यः ॥ "अस्तगे
रौशुक्रेबालेवृद्धेमलिम्लुचे ॥ उद्यापनमुपारंभंव्रतानांनैवकारयेत् ॥ १ ॥ लल्लः । "नीचस्थेवक्रसं
प्यतिचरणगतेबालवृद्धास्तगेवा ॥" नीचस्थोमकरस्थः । देवीपुराणे । "सिंहसंस्थंगुरुंशुक्रंसर्वारंभे
र्जयेत् ।" वसिष्ठः । "सिंहस्थेतुमघासंस्थंगुरुंयत्नेनवर्जयेत् ।" सिंहस्थगुरुवर्जनंनर्मदोत्तरभागएव
न्यत्रतुसिंहांशकएववर्ज्यः ॥ मकरस्थगुरावपिसर्वंशुभकार्यंवर्ज्यम् । विशेषमाहलल्लः । "नर्मदापूर्व
तुशोणस्योत्तरदक्षिणे । गंडक्याःपश्चिमेभागेमकरस्थोनदोषभाक् ॥ १ ॥" अगस्त्योदयेपिव्रतानां
णविसर्गौनस्तः । नियतकालानितुभवंत्येव । अगस्त्योदयकालश्चदिवोदासीये । "उदेतियाम्यां
संक्रमाद्रवेरेकाधिकेविंशतिमेह्यगस्त्यः । ससप्तमेस्तंवृषसंक्रमाच्चप्रयातिगर्गादिभिरभ्यभाणि ॥" व्र
भसमाप्तितिथिंविशिनष्टि हेमाद्रौसत्यव्रतः । "उदयस्थातिथिर्याह्निनभवेद्दिनमध्यभाक् । सार्खंडान
नांस्यादारंभश्चसमापनम् ॥ १ ॥" तद्व्यतिरिक्तायामखंडायांप्रारंभश्चसमापनम् । संपूर्णा

माह । रवियांतिथिंससुदेति अस्तंयातिचसासंपूर्णा ॥ तत्तद्व्रतोक्तकालव्यापिनीग्राह्यावा । व्य
पातादिनिषिद्धयोगभद्रादुष्टवासरादिरहितातिथिःशुभकार्येग्राह्या । ब्रह्मयामले । "दिनभद्रायदारा
रात्रिभद्रायदादिवा । नत्याज्याशुभकार्येषुप्राहुरेवपुरातनाः" इति ॥ अथव्रताधिकारिणः स्कांदे
"निजवर्णाश्रमाचारनिरतःशुद्धमानसः । अलुब्धःसत्यवादीचसर्वभूतहितेरतः ॥ श्रद्धावान्पाप
रुश्चमददंभविवर्जितः ॥ अवदन्निंदकोधीमानधिकारी व्रतादिषु ॥ " 'निजवर्णाश्रमाचार ' इत्य
नचतुर्णांवर्णानामधिकारोवगम्यते ॥ अत्रस्त्रीणामपि अधिकारः । भारते " मामुपास्यतुकौंतेययेपि
स्युःपापयोनयः । स्त्रियोवैश्यास्तथाशूद्रास्तेपियांतिपरांगतिम् " इति । क्वचिन्म्लेच्छानाम
कारः । हेमाद्रौ देवीपुराणे "ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैःस्त्रीभिर्महेश्वरः । पूजनीयोभक्तिमद्भिर्म्लेच्छैर
श्चमानवैः ॥" सभर्तृकाणांस्त्रीणांभर्त्राज्ञांविनानाधिकारः । तथाचमदनरत्नेमार्कण्डेयपुराणे "नारीन
ननुज्ञाताभर्त्रापित्रासुतेनच । निष्फलतुभवेत्तस्यायत्करोतिव्रतादिकम् ॥ " इति । भर्त्राद्याज्ञयातु
व्रतेष्वधिकारः।स्त्रीणांव्रतग्रहणेविशेषोहेमाद्रौहरिवंशे।" स्नानंचकार्यंशिरसः स्नाताफलमवाप्नुयात्
इति । अभर्तृकस्त्रीणामपिव्रतादिष्वधिकारः । तदुक्तंस्कांदे "भर्तृहीनातुयानारीसंयताविजितेन्द्रिय

व्रतादीनांतुसंकल्पंदानंचस्वयमाचरेत् ॥ वैदिकंतांत्रिकंकर्म आचार्यद्वारतश्चरेत्" इति ॥ अथव्रतधर्माः
भारते । " गृहीत्वौदुंबरंपात्रंवारिपूर्णमुदङ्मुखः । उपवासंतुगृह्णीयाद्यद्वासंकल्पयेद्बुधः ॥" अन्यः
पात्राभावेहस्तेनापिजलंगृहीत्वासंकल्पयेदिति । अनंतरकृत्यमाह मदनरत्नेदेवलः ।" अभुक्त्वाप्रात
हारंस्नात्वाचम्यसमाहितः ॥ सूर्यायदेवताभ्यश्चनिवेद्यव्रतमाचरेत् ॥ " अत्रप्रातर्व्रतमाचरेदित्येवा
यः।अन्येतुपूर्वदिनेएकभुक्तंनक्तंवाकृत्वासायंसंध्योत्तरंव्रतंसंकल्पयेदित्याहुः ॥ सर्वव्रतेषुसामान्यधर्मा
भविष्ये " क्षमासत्यंदयादानंशौचमिंद्रियनिग्रहः । देवपूजाग्निहवनंसंतोषःस्तेयवर्जनम् ॥ सर्व
ष्वयंधर्मः सामान्योदशधास्थितः ॥ " देवलः " ब्रह्मचर्यमहिंसाचसत्यमामिषवर्जनम् ।
व्रतेष्वेतानिचत्वारिचरितव्यानिनित्यशः ॥ " व्रताद्यारंभेवृद्धिश्राद्धंकार्यम् । तदाहशातातपः । " एतां
ष्ट्वापितॄञ्छ्राद्धेकर्मकुर्यादनंतरम् " इति । गृहीतव्रताऽनाचरणेदोषमाह । " पूर्वंव्रतंगृहीत्वायोनाचरे
ममोहितः । जीवन्भवतिचाण्डालोमृतश्चनरकंव्रजेत् ॥ " इति । प्रायश्चित्तमुक्तंस्कांदे " क्रोधात्प्र
दाल्लोभाद्वाव्रतभंगोभवेद्यदि । दिनत्रयंनभुंजीतमुंडनंशिरसोथवा ॥ प्रायश्चित्तमिदंकृत्वापुनरेव

१ औदुम्बरं ताम्रमयम्।

भवेत् ॥ " इति । उपवासलक्षणमाहवसिष्ठः ॥ " उपवासःसविज्ञेयःसर्वभोगविवर्जनम् । " इति
 निराहारउपवासः । उपवासेदंतधावनंकाष्ठेननिषिद्धम् । तदभावेद्वादशगंडूषान्कुर्यात् । तदुक्तंवसिष्ठे
"उपवासेतथाश्राद्धेनकुर्याद्दंतधावनम् । तदभावेतुगंडूषान्कुर्याद्द्वादशचैवहि ॥ " हारीतः । " प
पाखंड्यादिनास्तिकादिसंभाषणालोकादिकमुपवासादिषुव्रतादिकेषुवर्जयेत् " इति । पतितादेर्द
तुविष्णुपुराणे । "तस्यावलोकनात्सूर्यंपश्येत् स्पर्शात्स्नानमाचरेत् अयुतंशुचिपदंजपेत् । " या
ल्क्यः " यदिवाग्यमलोपःस्याद्व्रतदानक्रियादिषु । व्याहरेद्वैष्णवंमंत्रंस्मरेद्वाविष्णुमव्ययम् ॥
यमः । " मानसेनियमेलुप्तेस्मरेद्विष्णुमनामयम् । " इति । बृहन्नारदीये " रजस्वलांचचांडालं
पातकिनंतथा । सूतिकांपतितंचैवउच्छिष्टंरजकादिकम् ॥ व्रतादिमध्येशृणुयाद्यद्येषांध्वनिमुत्तम
अष्टोत्तरसहस्रंतुजपेद्वैवेदमातरम् ॥ " इति । वेदमातागायत्री । दक्षः । " संध्याहीनोऽशुचिर्नि
मनर्हःसर्वकर्मसु । " गौडनिबंधेमार्कण्डेयपुराणे " सूर्योदयंविनानैवव्रतदानादिकःक्रमः । " इति ॥ १ ॥
क्रमउपक्रमः । छंदोगपरिशिष्टे । "सदोपवीतिनाभाव्यंसदाबद्धशिखेनच । " इति । मार्कण्डेयपुरा
"अधोवायुसमुत्सर्गेप्रहासेत्वन्यभाषणे । मार्जारमूषकस्पर्शआक्रुष्टेक्रोधसंभवे ॥ निमित्तेष्वेषुसर्वत्र

कुर्वन्नपःस्पृशेत् । शिरःस्नातश्चकुर्वीतदैवंपित्र्यमथाह्निकम् ॥ ” इति । वायुपुराणे “ स्नानसंध्य
र्पणादिजपहोमामरार्चनम् । उपावासवताकार्यंसायंसंध्याहुतीर्विना ॥ ” आपस्तंबः । “ त्रिमात्र
प्रयोक्तव्यःकर्मारंभेषुसर्वशः ।” त्रिमात्रःप्रणवः । स्त्रीणांविशेषःपाद्मे । “गर्भिणीसूतकादिश्चकुमारीच
रोगिणी । यदाऽशुद्धातदान्येनकारयेत्प्रयतास्वयम् ॥” इति । पाद्मे “पूर्वसंकल्पितंयच्चव्रतंसुनियतव्र
तत्कर्तव्यंनरैःशुद्धदेवार्चनविवार्जितम् ॥” इति । केनकारयेदित्यपेक्षायांपैठीनसिः । “भार्यापत्यु
कुर्याद्भार्यायाश्चपतिर्व्रतम् ।” इति । वायुपुराणे ।“उपवासेत्वशक्तस्तुपुत्रेणान्येनकारयेत् । उपवासं
र्णिणःपुण्यंशतगुणंभवेत् ॥ नारीचपतिमुद्दिश्यएकादश्यामुपोषिता । पुण्यंशतगुणंयायादित्याहगाल
मुनिः ॥ मातामहादीनुद्दिश्यएकादश्यामुपोषणे । कृतेतुतेफलंविप्राःसमग्रंफलमाप्नुयुः ॥” एतेप्रति
धयोनकाम्ये ॥ मंडनः “ काम्येप्रतिनिधिर्नास्तिनित्यनैमित्तिकेभवेत् । काम्येप्युपक्रमादूर्ध्वं केचि
तिनिर्धिविदुः ॥ ” इति । हविष्याणिकात्यायनः “ हविष्येषुयवामुख्यास्तदनुव्रीहयःस्मृताः । म
कोद्रवगौरादीन्सर्वाभावेपिवर्जयेत् ॥ ” अग्निपुराणे “व्रीहिषाष्टिकमुद्गाश्चमठरःसलिलंपयः । श्य
काश्चैवनीवारागोधूमाद्याव्रतेहिताः ॥ कंदःसैंधवसामुद्रेगव्येचदधिसर्पिषी । पयोनुद्धृतसारंचपनर

हरीतकी ॥ पिप्पलीजीरकंचैवनागरंचैवतिंतिणी । कदलीलवलीधात्रीफलान्यगुडमैक्षवम् ॥ अतै
कंमुनयोहविष्याणिप्रचक्षते ॥ ” मनुः “मुन्यन्नानिपयःसोमोमांसंयच्चानुपस्कृतम् । अक्षारलवणंचै
कृत्याहविरुच्यते ॥ ” अनुपस्कृतमपक्कम् ॥ उपयुक्तवस्तूनिव्रतादौलिख्यंते । आदित्यपुराणे “
र्णरजतंमुक्तागजावर्तःप्रवालकम् ।” पंचरत्नमाख्यातम् । “कनकंकुलिशंनीलंपद्मरागंचमौक्तिकम्
एतानिपंचरत्नानि । कुलिशंहीरकम् । स्मृत्यंतरे “ अभावेसर्वरत्नानांहेमसर्वत्रयोजयेत् । ” इ
पल्लवाब्रह्मांडपुराणे “ अश्वत्थोदुंबरप्लक्षचूतन्यग्रोधपल्लवाः । ” पंचगव्यम् । स्कांदे “ गोमूत्रंग
यंक्षीरंदधिसर्पिर्यथाक्रमम् ।” इति । पंचामृतंशिवधर्मे “ पंचामृतंदधिक्षीरंसितामधुघृतंनृप ” इ
कात्यायनः “ आज्यंक्षीरंमधुतथामधुरत्रयमुत्तमम् ” इति । सर्वौषध्यः छंदोगपरिशिष्टे“कुष्ठंमां
हरिद्रेद्वेमुराशैलेयचंदनम् । वचाचंपकमुस्तंचसर्वौषध्योदशस्मृताः ॥ ” इति । तत्रैव“आपःक्षीरंकु
ग्राणिदध्यक्षततिलास्तथा । यवाः सिद्धार्थकाश्चेतिह्यर्घोष्टांगः प्रकीर्तितः ॥ ” इति । पांचरात्रे “ र
सिपंचवर्ज्यानिमंडलार्थंहिकारयेत् । शालितंडुलजंशुक्लंरक्तंकौसुंभसैंदुरम् ॥ हरितालोद्भवंपीतंकृ
दुग्धयवोद्भवम् । रजांसिपंचवर्णानिहरितंपीतकृष्णयुक् ॥ ” इति । कौतुकसंभवानिभविष्ये । “ दू

यवांकुराश्चैव वालकंचूतपल्लवाः । हरिद्राद्वयसिद्धार्थशिखिपत्रोरगत्वचः ॥ कंकणौषधयश्चैवकौतुव
ख्योगणःस्मृतः ॥" इति । सप्तमृदोमात्स्ये । "गजाश्वरथ्यावल्मीकसंगमाद्ध्रदगोकुलात् । मृदमा
यकुंभेषुप्रक्षिपेच्चत्वगदपि ॥ " भविष्ये " सुवर्णरजतंताम्रमारकूटंतथैवच । लोहं त्रपुतथासीसंधात
सप्तकीर्तिताः ॥ " इति ॥ तत्रैवसप्तधान्यानि " यवगोधूमधान्यानितिलाःकंगुस्तथैवच । श्यामा
श्चणकाश्चैवसप्तधान्यमुदाहृतम् ॥ " इति । कलशलक्षणंविष्णुधर्मे "हैमराजतताम्राश्चमृन्मयालक्ष
न्विताः । पंचाशांगुलवैपुल्याउत्सेधेषोडशांगुलाः ॥ द्वादशांगुलमूलाःस्युर्मुखमष्टांगुलंभवेत् ॥
इति । प्रतिमाद्रव्यंतत्प्रमाणंचभविष्ये " सौवर्णीराजतीताम्रीवृक्षजामार्तिकी तथा । पिष्टजापिष्टले
त्थानिजवित्तानुसारतः ॥ आमाषात्पलपर्यंताकर्तव्याशाठ्यवर्जितैः । अंगुष्ठपर्वादारभ्यवितस्त्यव
कास्मृता॥"इति ॥ मात्स्ये "अनुक्तसंख्यायत्रस्याच्छतमष्टोत्तरंस्मृतम् । अष्टाविंशतिरष्टौवायथाश
विधीयते ॥ " इति ॥ ब्राह्मे " यथोक्तवस्त्वसंपत्तौग्राह्यंतदनुकारियत् । यवानामिवगोधूमाव्रीहीं
मिवशालयः ॥ आज्यद्रव्यैरनादेशेसर्वहोमो विधीयते॥"इति । मन्त्रदेवतायाअभावेप्रजापतिरिति
तिःसमस्तव्याहृतिर्मंत्रः । गारुडे " प्रणवादिनमोन्तंचचतुर्थ्यंतंचसत्तम । देवतायाःस्वकंनाम मूल

प्रकीर्तितः ॥" इति । द्रव्यप्रतिनिधिरुक्तोहेमाद्रौ " दध्यलाभेपयःकार्यंमध्वलाभेतथागुडः ॥ घृ
मेगव्यंमुख्यंतदभावेमाहिषमाज्यंचतदभावेतैलंकौसुंभंसार्षपंच ॥"इति । कात्यायनः"अनंतर्गर्भकं
कौशंद्विदलमेवच । प्रादेशमात्रंविज्ञेयंपवित्रं यत्र कुत्रचित् ॥ " अथेध्मानि । पलाशाश्वत्थखदिर
तोदुम्बराणांतदभावेकंटकवर्ज्यसर्ववनस्पतीनाम् । समिद्धेऽग्नौहोतव्यम् । ' मंदाग्नावामयावीस्या
इत्यादिदोषदर्शनात् । " नकुर्यादग्निधमनंपाणिशूर्पादिभिःक्वचित् । मुखेनैवधमेदग्निंयतोवेदावि
सृताः ॥ " इति । अथधूपःभविष्ये " अगरुचंदनंमुस्तासिह्लकंवृषणंतथा । समभागंतुकर्तव्यंधूपो
मृताह्वयः ॥ " वृषणंकस्तूरी । सुवर्णादिमानं " पंचगुंजात्मकोमाषः । तेषोडशकर्षः । कर्षचतुष्ट
लम्॥ अन्यदपिपलद्वयंप्रसृतिःतद्विगुणंकुडवम् । तच्चतुर्गुणंप्रस्थः । तच्चतुर्गुणमाढकः । तच्चतुर्गुणंद्रोण
" पलंचकुडवंप्रस्थआढकोद्रोणएवच । धान्यमानेषुबोद्धव्याः क्रमशोमीचतुर्गुणाः ॥ " धान्यम
द्रोणद्वयंकुंभः षोडशद्रोणाः खारीति । होमद्रव्यमानंपदार्थादर्शे " कर्षप्रमाणमाज्यंस्याच्छुक्तोम
पयः स्मृतम् । उक्तानिपंचगव्यानिशुक्तिमात्राणिसाधुभिः ॥ तत्समंमधुदुग्धान्नंग्रासमात्रमुदाहृतग
दधिप्रसृतिमात्रंस्याल्लाजाः स्युर्मुष्टिसंमिताः ॥ पृथुकास्तत्प्रमाणाःस्युः सक्तवोपितथाविधाः । पल

गुडमानंचशर्करापितथाविधा ॥ ग्रासार्द्धमात्रमन्नानामिक्षुः पर्वप्रमाणकः । एकंस्यात्पत्रपुष्पं च
थाधूपादिकल्पयेत् ॥ मातुलिंगंचतुःखंडंपनसंदशधाकृतम् । अष्टधानारिकेरंचचतुर्धाकदलीप
म् ॥ त्रिधाकृतंतथाबैल्वंकपित्थंखंडितंद्विधा । व्रीहयोमुष्टिमात्राःस्युर्मुद्गामाषायवास्तथा ॥ तंडु
स्तुतदर्धंतुकोद्रवामुष्टिसंमिताः ॥ लवणंशुक्तिमात्रंस्यान्मरीचान्येकविंशतिः ॥ खंडत्रयंतुमूल
फलानांस्वप्रमाणतः । अन्येषांग्रासमात्रंतुप्रसृतिःपायसस्यतु ॥ अक्षतास्तुयवाःप्रोक्तास्तंडुलाव्रीहय
था ॥ " एषांकेषांचिद्द्रव्याणामप्यसंभवे आज्यमुपादेयं–भरद्वाजमतात् । " चंद्रचंदनकाश्मी
स्तूरीयक्षकर्दमान् । फलोपसंमितानेतान्गुग्गुलंबदरास्थिवत् ॥ द्रव्यंस्रुवेणहोतव्यंपाणिनाकं
हविः ॥ " अथऋत्विग्वरणंपाद्मे । " बालाग्निहोत्रिणं विप्रंसुरूपंचगुणान्वितम् । सपत्नीकंच
ज्यभूषयित्वाचभूषणैः ॥ पुरोहितंमुख्यतमंकृत्वान्यांश्चतथर्त्विजः । अहतांबरसंच्छन्नान्स्रग्विणः
भूषितान् ॥ अंगुलीयकानिचतथाकर्णवेष्टान्प्रदापयेत् । वस्त्रयुग्मंतथोष्णीषंकुण्डलेकंठभूषणं
एतानिचैवसर्वाणिप्रारंभेसर्वकर्मणाम् । पुरोहितायदत्त्वाथऋत्विग्भ्यःसंप्रदापयेत् ॥ " इति । व्र
मधुपर्कमाहविश्वामित्रः । " संपूज्यमधुपर्केणऋत्विग्भिःकर्मकारयेत् । अपूज्यकारयन्कर्मकिल्बि

वयुज्यते ॥ ” ऋत्विक्संख्यामात्स्ये । “ हेमालंकारिणःकार्याःपंचविंशतिसंख्यया । दक्षिणाच
सर्वेष्वाचार्येद्विगुणंभवेत् ॥ ” इति ॥ अथसर्वतोभद्रमंडलंस्कांदे । “ प्रागुदीच्यायदारेखाःकुर्यादेव
विंशतिम् । खंडेषुत्रिपदैःकोणेशृंखलापंचभिःपदैः ॥ एकादशपदावल्लीभद्रंतुनवभिःपदैः । चतुर्विं
भिर्वापिपरिधिर्विंशतिपदैः ॥ मध्येषोडशभिः कोष्ठैःपद्ममष्टदलंस्मृतम् ॥ श्वेतेन्दुःशृंखलाकृष्णावल्ली
लेनपूरयेत् ॥ भद्रारुणासितावापिपरिधिःपीतवर्णकः ॥ बाह्यांतरदलाश्वेताकर्णिकापीतवर्णका ॥
ध्यावेष्टितंपद्मंबाह्येसत्त्वंरजस्तमः ॥ तन्मध्येस्थापयेद्देवान्ब्रह्माद्यांश्चसुरासुरान् ॥ ” इतिसर्वतोभद्रम
अथाष्टालिंगतोभद्रमाग्नेये “चतुर्विंशतिरालेख्यारेखाःप्राग्दक्षिणायताः ॥ कोणेषुशृंखलाःपंचपदावल्ल
स्तुपार्श्वतः ॥ पदैर्नवभिरालेख्याश्चतुर्भिर्लघुशृंखलाः ॥ लघुवल्लयःपदैःषड्भिस्ततोष्टादशभिःपदैः
कृत्वालिंगानिवाप्यःस्युस्त्रयोदशभिरंतरा ॥ ततोवीथीद्वयेनैवपीठंकुर्याद्विचक्षणः ॥ तस्यपादाःपंच
द्वाराण्यपितथैवच ॥ एकाशीतिपदंमध्येपद्मंस्वस्तिकमुच्यते ॥ कोणेषुशृंखलाःकार्याःपदैस्त्रिभिर
परम् ॥ पदैश्चतुर्भिर्दिक्षुस्युर्भद्राण्येषांसमंततः ॥ एकादशपदावल्ल्योमध्येष्टदलमालिखेत् ॥ पद्मंनव
ह्येवंलिंगतोभद्रमुच्यते ॥ शृंखलाःकृष्णवर्णेनवल्लीर्नीलेनपूरयेत्॥रक्तेनशृंखलांलघ्वींवल्लींपीतेनपूरयेत्

लिंगानिकृष्णवर्णानिश्वेतेनाप्यथवापिकाः ॥ पीठंसपादंश्वेतेनपीतेनद्वारपूरणम् ॥ मध्येस्युःशृंखल
रक्तावल्लीर्नीलेनपूरयेत् ॥ भद्राणिपीतवर्णानिपीतापंकजकर्णिका ॥ दलानिश्वेतवर्णानियद्वाचित्रा
कल्पयेत् ॥ तिस्रोरेखाबहिःकार्याःसितरक्तासिताःक्रमात् ॥" इति । अथद्वादशलिंगतोभद्रंलैंगे
"प्रागुदीच्यागतारेखाःषट्त्रिंशद्भिःप्रकल्पयेत्। पदानिद्वादशशतंपंचविंशतिरेवच॥खंडेंदुस्त्रिपदाः को
शृंखलाषट्पदैःस्मृता ॥ त्रयोदशपदावल्लीभद्रंतुनवभिःपदैः ॥ त्रयोदशपदावापीलिंगमष्टादशैःस्मृत
लिंगत्रयस्यपंक्तौतुशोभाकोष्ठाश्चतुर्दश॥तेषामुपरिपंक्तौतुकोष्ठाःसप्तदशैवतु। पूजापंक्तिस्तुविज्ञेयापरि
परिकल्पिता ॥पूजापंक्त्यंतरापंक्तौकोष्ठाद्व्यशीतिसंख्यया। परिधिःसतुविज्ञेयोंतरामंडलयोर्द्वयोः॥
ध्यंतरकोष्ठेषुसर्वतोभद्रमालिखेत् । विशेषश्चात्रविज्ञेयःशृंखलाषट्पदाभवेत्॥त्रयोदशपदावल्लीभद्रंतु
भिःपदैः।पंचविंशतिभिर्वापीपरिधिःषोडशात्मकः॥मध्येनवपदंपद्मंकर्णिकाकेसरान्वितम्। सत्त्वंरज
मोवर्णाःपरितोमंडलस्यतु॥त्रयःपरिधयःकार्यास्तत्रद्वाराणिकारयेत्। सितेंदुःशृंखलाकृष्णावल्लीनी
कीर्तिता ॥ भद्रंचैवारुणंज्ञेयंवापीस्याच्छ्वेतवर्णिका । लिंगानिकृष्णवर्णानिपार्श्वतोद्वादशैवतु॥परि
पीतवर्णःस्यात्कमलंपंचवर्णकम् ॥" अथ चतुर्लिंगतोभद्रंलैंगे । "रेखास्त्वष्टादशप्रोक्ताश्चतुर्लिंगर

वे।कोणेंदुस्त्रिपदःश्वेतस्त्रिपदैःकृष्णशृंखला॥वल्लीसप्तपदानीलाभद्रंरक्तंचतुष्पदम्।भद्रपार्श्वेमहारुद्रं
मष्टादशैःपदैः॥शिवस्यपार्श्वतोवापींकुर्यात्पंचपदांसिताम्।एकंपदंतथापीतंभद्रवाप्योस्तुमध्यतः॥
सिशृंखलायाश्चकुर्यात्पीतपदत्रयम्। लिंगानांस्कंदतःकोष्ठाविंशतीरक्तवर्णकाः॥परिधिःपीतवर्णस्तु
षोडशभिःस्मृतः ॥ पदैस्तुनवभिःपश्चाद्रक्तंपद्मंसकर्णिकम् ॥ ” एकलिंगतोभद्रंगौरीतिलके “ त्या
र्ध्वगतारेखाःकार्याःस्निग्धास्त्रयोदश। कोणेंदुस्त्रिपदःकार्यःशृंखलास्त्रिपदाःस्मृताः ॥ वल्लीतुत्रिपद
लाभद्रंरक्तंप्रकल्पयेत् ॥ पदैर्द्वादशभिःस्पष्टमुत्तरेपूर्वदक्षिणे ॥ पश्चिमायांमहारुद्रमष्टाविंशतिकोष्ठकैः
लिंगपार्श्वेतथामूर्ध्निअष्टौकोष्ठाःसुपीतकाः ॥ लिंगमेकंतथागौर्यास्तिस्रःस्युरत्रमंडले ॥ पूजयन्मंड
तत्तस्यगौरीप्रसीदति ॥ ” अथमुद्राः ॥ ’ तंत्रांतरे । “ देवतानेनसंतुष्टासर्वदासंमुखीभवेत् ॥ अंग
निःक्षिपेत्सेयंमुद्रात्वावाहनीमता ॥ संग्रथ्यनिःक्षिपेत्सेयंमुद्रात्वासनसंज्ञिका ॥ अधोमुखीत्विय
त्स्यात्स्थापनीमुद्रिकामता ॥ उच्छ्रूनावुच्छ्रितौकुर्यात्संमुखीकरणीभवेत् ॥ प्रसृतांगुलिकौहस्तौमि
श्लिष्टौतुसंमुखौ ॥ कुर्यात्स्वहृदयेसेयंमुद्राप्रार्थनसंज्ञिता ॥ इत्येवंसर्वदेवानांपूजनेषट्प्रदर्शयेत् ॥
शिवपूजायांलिंगमुद्रा। “ उच्छ्रितंदक्षिणांगुष्ठंवामांगुष्ठेनबंधयेत्। वामांगुलीर्दक्षिणाभिरंगुलीभिश्चवे

श्रीकामःशीर्षिणकुर्वीतराज्यकामस्तुनेत्रयोः
येत् ॥ लिंगमुद्रेयमाख्याताशिवसान्निध्यकारिणी ॥ श्रीकामःशीर्षिणकुर्वीतराज्यकामस्तुनेत्रयोः
मुखेन्वन्नाद्यकामस्तुपादयोःसुखकामकृत ॥ " इति । ज्ञानमालायाम् "नाक्षतैरर्चयेद्विष्णुंनतुलस्या
णाधिपम् । नदूर्वयायजद्देवींनसूर्यंबिल्वपत्रकैः ॥ औन्मत्तमर्कपुष्पंचविष्णोर्वर्ज्यंसदाबुधैः ॥" '
तास्तुयवाः प्रोक्ता ' इति तंत्रांतरे । " महाभिषेकंसर्वत्रशंखेनैवप्रकल्पयेत् ॥ सर्वत्रैवप्रशस्तोयं शि
र्याचर्नंविना ॥ "इति ॥ अथव्रतोद्यापनानुक्तौविधिः ॥ नंदिपुराणे " कुर्यादुद्यापनंतस्यसमाप्तौ
दीरितम् ॥ उद्यापनंविनायत्तुतद्व्रतंनिष्फलंभवेत् ॥ यत्रचोद्यापनंनोक्तंव्रतानुगुणतश्चरेत् ॥ वित्तानु
तोदद्यादनुक्तोद्यापनेव्रते ॥ गांचैवकांचनंदद्याद्व्रतस्यपरिपूर्तये ॥" गौःप्रत्यक्षा तन्मौल्यंवा । "
मौल्यंचनिष्कःस्यात्तदर्धंपादमेवच । " सुवर्णंरौप्यंवा । उक्तोद्यापनेतु " आदौमध्येतथाचांतेव्र
द्यापनंभवेत् " इति ॥ व्रतभंगेसंपूर्णताविधिःभविष्ये । " श्रीकृष्णउवाच ॥ किंचिद्भग्नंप्रमाद
तंव्रतिनांस्थितम् ॥ तत्संपूर्णंभवेत्सर्वंव्रतेनानेनपांडव॥यस्यव्रतस्ययोदेवस्तद्रूपंहेमनिर्मितम् ॥ द्वि
कजारूढंकार्यंप्रहसिताननम्॥स्नापयेत्पयसादध्नाघृतक्षौद्ररसांबुभिः ॥गंधचंदनपुष्पैश्चपूजांकुर्यात्
तः ॥ तोयपूर्णस्यकुंभस्यमुखेविन्यस्यदेवताम् ॥ धूपदीपाक्षतैर्वस्त्रैरत्नैर्बहुविधैःशुभैः॥अर्घ्यंदद्या

ह्यामंत्रेणानेनपांडव॥उपवासस्यदानस्यप्रायश्चित्तंकृतंमया॥शरणंचप्रपन्नंमां कुरुष्वाद्यदयांपुनः ॥ प्रसन्नो भवभीतस्यभिन्नचर्यव्रतस्यच ॥ कुरुप्रसादंसंपूर्णंव्रतंसंजायतांमम ॥ यज्ञच्छिद्रंतपश्छिद्रंयच्छिद्रंव्रतकर्मणि ॥ तत्सर्वंत्वत्प्रसादेनसंपूर्णंजायतांमम ॥ पूर्वेदक्षिणतःपश्चादुत्तरेचबलिंहरेत् ॥ उपर्यधस्तात्सर्वेभ्यो दिक्पालेभ्योनमोनमः ॥ इदमर्घ्यमिदंपाद्यंतेभ्यस्तेभ्योनमोनमः ॥ पादौचजानुनीचैवकटिंशीर्षंकवक्षसी ॥ कुक्षिंचहृदयंपृष्ठंवाचंचक्षुःशिरोरुहान् ॥ पूजयित्वास्यदेवस्यततःपश्चात्क्षमापयेत् ॥ पूजितस्त्वं यथाशक्तिनमस्तेस्तुसुरोत्तम ॥ ऐहिकामुष्मिकीदेवकार्यसिद्धिर्ममप्रभो ॥ एवंक्षमापयित्वातुदेवंविप्राय दापयेत् ॥ दानेपूर्वमुखोविप्रोदातावैचोत्तरामुखः ॥ इदंव्रतंमयाखंडंकृतमासीत्पुराद्विज ॥ तत्सर्वंपूर्णमेवास्तुतवमूर्तिप्रसादतः ॥ ब्राह्मणोपिप्रयच्छेतमंत्रेणानेनतेव्रतम्॥संपूर्णंस्यात्प्रसादेनदेवदेवस्यशार्ङ्गिणः॥ ब्राह्मणायत्प्रभाषंतेतन्मन्यंतेदिवौकसः॥सर्वदेवमयाविप्रानतद्वचनमन्यथा॥ व्यासवाल्मीकवचनात्पराशरवसिष्ठयोः ॥ गर्गगौतमधौम्यात्रिवसिष्ठांगिरसांतथा ॥ वचनान्नारदादीनांपूर्णंभवतुतेव्रतम् ॥ एवं विधिविधानेनगृहीत्वाब्राह्मणोव्रजेत् ॥ ततःपंचमहायज्ञान्निर्वपेद्भोजनादिकम् ॥ एवंयःकुरुतेभक्त्या व्रतमेतन्नरोत्तमः ॥ तस्यसंपूर्णतांयातितद्व्रतंयत्पुराकृतम् ॥ खंडंसंपूर्णतांयातिप्रसन्नेव्रतदैवते ॥" इति

अथाचार्यकृत्यम् ॥ वृताचार्योदर्भेष्वासीनोदर्भान्धारयमाणःप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यामुकव्रतो पनेयजमानेनवृतोऽहमाचार्यःकर्मकरिष्ये ॥ गणपतिंसंपूज्यशरीरशुद्ध्यर्थंपवनपावनभूतशुद्ध्यादिपु सूक्तन्यासांश्चकुर्यात् । उक्तरीत्यापवनपावनादिकृत्वापुरुषसूक्तन्यासानारभेत ॥ तद्यथा । सहस्रशी..त षोडशर्चस्यसूक्तस्य नारायणऋषिः पुरुषोदेवताऽनुष्टुपछंदः अंत्यात्रिष्टुप् न्यासादौपूजायांचविनियो गः ॥ ॐसहस्रशीर्षा० वामकरायनमः॥पुरुषए० दक्षिणक० ॥एतावानस्य० वामपादाय० ॥त्रिपादूर्ध्व उ० दक्षिणपादाय० ॥ तस्माद्विरा० वामजानवे० ॥ यत्पुरुषेणह० दक्षिणजानवे० ॥ तंयज्ञं० वामकट्यै० ॥ तस्माद्यज्ञा० संभृ० दक्षिणकट्यै० ॥ तस्मा० ऋचः० नाभ्यै० ॥ तस्मादश्वा० हृदयाय० ॥ यत्पुरु षंव्य० कंठायनमः ॥ ब्राह्मणोस्य० वामबाहवे०॥ चंद्रमा० दक्षिणबाहवे० ॥ नाभ्याआ० मुखाय० ॥ सप्तास्या० नेत्राभ्यां० ॥ यज्ञेनयज्ञ० मूर्ध्ने० ॥ अथपंचांगन्यासः ॥ ब्राह्मणोस्य० हृदयाय० ॥ चंद्रमा० शिरसे० ॥ नाभ्याआसी० शिखायैव० ॥ सप्तास्या० कवचाय० ॥ यज्ञेनयज्ञ० अस्त्राय फट् ॥ ततःपुरुषसूक्तेनत्रिवारंव्यापकंकुर्यात् ॥ ततोयागभूमिंगत्वा सर्वतःसर्षपान्विकिरेत् 'यदत्रसंस्थि तंभूतम्' इति मंत्रद्वयेन । ततःसाधितपंचगव्येनकुशैःसर्वत्रप्रोक्षणं शुचीवोहव्येति० आपोहिष्ठेति

भ्यो विश्वेदेवाःसर्पा अनुष्टुप् सर्पावा० नमोअस्तु सर्पेभ्यो सर्पाना० ॥ ब्रह्मसोममध्ये ताम
ग्निवर्णांसौभरिर्दुर्गा त्रिष्टुप्दुर्गावाहनेविनियोगः ॥ तामग्निवर्णां० दुर्गामावा० ॥ ब्रह्मेशानमध्ये
इमंमेगंगेक्षिप्रैय्यमेधागंगानद्योजगती गंगाद्यावा० इमंमेगंगे० गंगादिनदीरावा० ॥ ततोमंडलांतः
पद्मेशानदलाग्रादारभ्यदलाग्राष्टकेषु ॥ ऐशान्याम् अदितिर्लोक्योदक्षोनुष्टुप्दक्षावाह० अदिति
र्ह्यजनिष्ट० दक्षमा० ॥ पूर्वे सहस्रशीर्षेतिनारायणःपुरुषोनुष्टुप् नारायणावाह०सहस्रशीर्षा० पुरु
षमा० ॥ आग्नेय्यां जातवेदसेकश्यपोदुर्गात्रिष्टुप् दुर्गावाहनं० जतावेदसे० दुर्गामा० ॥ दक्षिण
स्याम् उदीरतांशंखःस्वधात्रिष्टुप् स्वधावा० उदीरतामवर० ॥ स्वधामा० ॥ निर्ऋत्याम् परंमृत्योः
संकुशिकोमृत्युस्त्रिष्टुप्मृत्य्वावा० परंमृत्यो अनु० मृत्युमावाह० ॥ पश्चिमे आयंगौःसार्पराज्ञीसर्पा
गायत्रीसर्पावा० आयंगौः० शेषमा० ॥ वायव्यां धाम्नो धाम्नोराजन्सप्तसागरा अष्टी सप्तसागरा०
धाम्नोधाम्नो० सप्तसागराना० ॥ उत्तरे मरुतोयस्य राहुगणोमरुतोगायत्री मरुदावा० मरुतोयस्य०
मरुतआ० ॥ मध्येब्रह्मणःपादमूले आतूनइंद्रेतिप्रजापतिर्गणपतिर्गायत्री गणपत्यावा० आतूनइंद्र०
गणपतिमा० ॥ कर्णिकाधःस्योनापृथिविकाण्वोमेधातिथिर्भूमिर्गायत्री भूम्यावाह० स्योनापृथिवि०

भूमिमा० ॥ तदुपरि गौरवेनमः मेरुमा० ॥ ततःपरितःपूर्वादिक्रमेण पूर्वे अग्निमीळे इति ऋग्वेदमा०
॥ दक्षिणस्याम् इषेत्वेति यजुर्वेदमावा० ॥ पश्चिमे अग्नआयाहिवीतयइति सामवेदमा० ॥ उत्तरे शन्नो
देवीरिति अथर्ववेदमावा० ॥ मंडलबाह्ये पूर्वादिक्रमेण दिक्पालायुधवाहनानि ॥ पूर्वे वज्राय० ॥
आग्नेयादौ शक्त्यै०दंडाय०पाशाय०अंकुशाय०गदायै०त्रिशूलाय० ॥ पुनःपूर्वादौतद्बाह्ये॥ऐरावताय०
मेषाय० महिषाय० प्रेताय०मकराय० एणाय० शिबिकायै० वृषभाय० ॥ पुनःपूर्वामारभ्य तद्बाह्ये ॥
गौतमाय० भरद्वाजाय०विश्वामित्राय० कश्यपाय० जमदग्नये० अत्रये० वसिष्ठाय० अरुंधत्यैन०
तद्बाह्येपूर्वादौ ॥ आदित्यादिग्रहान् ॥ पूर्वे सूर्यम् एवमाग्नेय्यादौ सोमं० भौमं० बुधं० गुरुं० शुक्रं०
शनिं० राहुम् । पूर्वेशांतरालेकेतुम् ॥ तद्बाह्येशक्तीः ॥ पूर्वादिक्रमेणऐन्द्रीं० कौमारीं० ब्राह्मीं० वाराहीं०
चामुण्डां० वैष्णवीं० माहेश्वरीं० वैनायकीं० स्थापयित्वा तदस्तुमित्रावरुणा० गृहावैप्रतिष्ठासूक्तं०
प्रतिष्ठाप्यपूजयेत् ॥ तद्यथा देशकालौसंकीर्त्य ब्रह्मादिस्थापितदेवानांषोडशोपचारैः पूजनमहंकरिष्ये ॥
स्ववामतः जलपूर्णंकलशंप्रतिष्ठाप्यसंपूज्यगंगाद्याआवाह्य ॥ ततो दक्षिणतःशंखंसंपूज्यघंटांसंपूज्य
आत्मानंपूजासामग्रींचसंप्रोक्ष्य तत्तन्मंत्रैर्नाममंत्रैर्वापुरुषसूक्तेनचपूजयेत् ॥ ततोमंडलोपरि अक्षतपुंजे

कलशं प्रतिष्ठापयेत् ॥ तद्यथा—महीद्यौरिति भूमिंस्पृष्ट्वा० ओषधयःसंवदंतेइतियवादिकान्क्षिप्त्वा० आ
कलशेषुधावतिइतिकलशंसंस्थाप्य० इमंमे गंगेइतिजलमापूर्य गंधद्वारामितिगंधंक्षिप्त्वा याओषधी
रितिसर्वौषधीःक्षिप्त्वाकांडात्कांडादितिदूर्वाः अश्वत्थेवइतिपंचपल्लवान् स्योनापृथिवीतिसप्तमृदः
याःफलिनीर्याइतिफलम् सहिरत्नानीतिरत्नं हिरण्यरूपइतिहिरण्यं युवासुवासाइतिवस्त्रेणावेष्ट्य पूर्णादर्वी
तिउपरिपूर्णपात्रंन्यसेत्॥तत्त्वायामीतिवरुणमावाह्यपूजयेत्।कलशस्यमुखेविष्णुरित्यादिना आवाह्यप्रा
र्थयेत् ॥ देवदानवसंवादेमथ्यमानेमहोदधौ॥उत्पन्नोऽसितदाकुंभविधृतोविष्णुनास्वयम्॥त्वत्तोयेसर्वती
र्थानिदेवाः सर्वेत्वयिस्थिताः ॥ त्वयितिष्ठंतिभूतानित्वयिप्राणाःप्रतिष्ठिताः॥शिवःस्वयंत्वमेवासिविष्णु
स्त्वंचप्रजापतिः ॥ आदित्यावसवोरुद्राविश्वेदेवाःसपैतृकाः॥त्वयितिष्ठंतिसर्वेपियतःकामफलप्रदाः ॥
त्वत्प्रसादादिमंयज्ञंकर्तुमीहेजलोद्भव ॥ सान्निध्यंकुरुदेवेशप्रसन्नोभवसर्वदा ॥ततःप्रतिमानामग्न्युत्तारणं
कुर्यात् ॥ तद्यथा—देशकालौसंकीर्त्य अस्यदेवस्यपूज्यत्वाधिकारसिद्ध्यर्थमग्न्युत्तारणंकरिष्ये ॥ अग्निः
सप्तिमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यसौचिकोवैश्वानरस्त्रिष्टुप् अग्न्युत्तारणेविनियोगः ॥ सप्तिंवाजंभ० अग्निः ॥१०॥
स० अश्मन्नूर्जंतयनुवाकेनवा ॥ अथप्राणप्रतिष्ठा ॥ अस्यश्रीप्राणप्रतिष्ठामहामंत्रस्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वरा

ऋषयः ऋग्यजुःसामाथर्वणःछंदां० चैतन्यरूपापराप्राणशक्तिर्दे० आंबीजंह्रींशक्तिः क्रोंकीलकं देव
स्यप्राणप्रतिष्ठापनेवि० ॐ आं ह्रीं क्रों अं कं खं गं घं ङं क्रों ह्रीं आं पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशात्मने
आं अंगु०॥ ॐआं ह्रीं क्रों इं चं छं जं झं ञं क्रों ह्रीं आं शब्दस्पर्शरूपरसगंधात्मनईंतर्जनीभ्यांन०॥
ॐआं ह्रीं क्रों उं टं ठं डं ढं णं ऊं क्रों ह्रीं आं श्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणात्मने ऊं मध्यमाभ्यां०॥ॐआं ह्रीं
क्रों एं तं थं दं धं नं ऐं क्रों ह्रीं आं वाक्पाणिपादपायूपस्थात्मनेऐं अनामिकाभ्यांन० ॥ ॐ आं ह्रीं
क्रों ओं पं फं बं भं मं औं क्रों ह्रीं आं वचनादानगतिविसर्गानन्दात्मने ॐ कनिष्ठिकाभ्यां० ॥ ॐ
आं ह्रीं क्रों अं यं रं लं वं शं षं सं हं ळं क्षं अः क्रों ह्रीं आं मनोबुद्ध्यहंकारचित्तविज्ञानात्मने करतल
करपृष्ठाभ्यांनमः । एवंहृदयादि ॐ आं ह्रीं क्रों अं यं रं लं वं शं षं सं हं क्षं अः क्रों ह्रीं आं देवस्य
प्राणइहप्राणाः॥ॐ आं ह्रीं क्रों अं यं रं लं वं शं षं सं हं ळं क्षं अः क्रों ह्रीं आं देवस्यजीवइहस्थितः
॥ ॐ आं ह्रीं क्रों अं यं रं लं वं शं षं सं हं ळं क्षं अः क्रों ह्रीं आं देवस्यसर्वेन्द्रियाणिवाङ्मनस्त्व
क्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणपाणिपादपायूपस्थाइहैवागत्यसुखंचिरंतिष्ठंतुस्वाहा ॥ असुनीतइतिऋचंपठेत् ॥
गर्भाधानादिषोडशसंस्कारसिद्ध्यर्थंपंचदशप्रणवावृत्तिकरिष्ये ॐ ॥ १९ ॥ ततः—रक्तांभोधिस्थपोतो

ल्लसदरुणसरोधिरूढाकराब्जैःपाशं कोदंडमिक्षूद्भवगुणमणिमप्यंकुशंपंचबाणान्॥ बिभ्राणासृक्कपालं
त्रिनयनलसितापीनवक्षोरुहाढ्यादेवीबालार्कवर्णाभवतुसुखकरीप्राणशक्तिःपरानः॥ततः चत्वारिवागि
तिपठेत् ॥ ततःकलशस्थपूर्णपात्रोपरिसावरणंदेवंतत्तद्देवनाप्रकाशमंत्रेणसंस्थाप्यपूजयेत् ॥ पात्रांतरेवा
पंचामृतस्नानपर्यंतंसंपूज्य तदनन्तरं कलशंस्थापयेदितिवा ॥ अथपूजाविधिःसर्वव्रतेषुसामान्यत उच्यते
॥ आगच्छदेवदेवेशतेजोराशेजगत्पते ॥ क्रियमाणांमयापूजांगृहाणसुरसत्तम ॥ सहस्रशीर्षेत्यावाहनम्॥
नानारत्नसमायुक्तंकार्तस्वरविभूषितम्॥आसनंदेवदेवेशप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ पुरुषएवेदमित्यासनम् ॥
पाद्यंगृहाणदेवेशसर्वक्षेमकरप्रभो ॥ भक्त्यासमर्पितंदेवलोकनाथनमोस्तुते ॥ एतावानस्येतिपाद्यम् ॥
नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेधरणीधर॥ नमस्तेजगदाधारअर्घ्यंनःप्रतिगृह्यताम् ॥ त्रिपादूर्ध्वमित्यर्घ्यम् ॥ कर्पू
रवासितंतोयंमन्दाकिन्याःसमाहृतम्॥ आचम्यतांजगन्नाथमयादत्तंहिभक्तितः ॥ तस्माद्विराडित्याचम
नीयम् ॥ शर्करारससंयुक्तंपयोदधिघृतंमधु ॥ पंचामृतंमयानीतंस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ पंचामृतस्ना
नम् ॥ अप्यायस्वेतिपयःस्नानम् ॥ दधिक्राव्णइतिदधिस्नानम् ॥ घृतंमिमिक्षेइतिघृतस्नानम् ॥ मधु
वाताइतिमधुस्नानम् ॥ स्वादुःपवस्वेतिशर्करास्नानम्॥ आपोहिष्ठेतिशुद्धोदकेनसंस्नाप्यपंचोपचारैः ॥११॥

संपूज्यमहाभिषेकंकुर्यात् ॥ गंगाचयमुनाचैवनर्मदाचसरस्वती ॥ तापीपयोष्णीकृष्णाचताभ्यःस्नाना र्थमाहृतम् ॥ तोयमेतत्सुखस्पर्शंस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ यत्पुरुषेणेतिस्नानम् ॥ रुद्रेणपुरुषसूक्तेनश्री सूक्तेनचतत्तद्देवताप्रकाशकसूक्तेनमंत्रेणमूलमंत्रेणवा महाभिषेकंकुर्यात् ॥ सर्वभूषाधिकेदेवलोकेलज्जा निवारणे ॥ मयोपपादितेतुभ्यंवाससीप्रतिगृह्यताम् ॥ तंयज्ञमितिवस्त्रम् ॥ देवदेवनमस्तेस्तुत्राहिमां भवसागरात्॥ब्रह्मसूत्रंसोत्तरीयंगृहाणपुरुषोत्तम॥तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःसंभृतमितियज्ञोपवीतम् ॥श्रीखंडं चंदनंदिव्यंगंधाढ्यंसुमनोहरम् ॥ विलेपनंसुरश्रेष्ठप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋचः सा० गंधम् ॥ माल्यादीनिसुगंधीनिमालत्यादीनिवैप्रभो ॥ मयाहृतानिपुष्पाणिप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम्॥ तस्मादश्वेतिपुष्पम् ॥ वनस्पतिरसोद्भूतोगंधाढ्योगंधउत्तमः ॥ आघ्रेयःसर्वदेवानांधूपोऽयंप्रतिगृह्यता म् ॥ यत्पुरुषंव्यदधुरितिधूपम् ॥ साज्यंचवर्तिसंयुक्तंवह्निनायोजितंमया ॥ दीपंगृहाणदेवशत्रैलोक्यति मिरापह ॥ ब्राह्मणोस्येतिदीपम्॥ अन्नंचतुर्विधंस्वादुरसैःषड्भिःसमन्वितम्॥भक्ष्यभोज्यसमायुक्तंनैवेद्यं प्रतिगृह्यताम् ॥ चंद्रमामनसइतिनैवेद्यम् ॥ इदंफलंमयादेवस्थापितंपुरतस्तव ॥ तेनमेसुफलावाप्तिर्भवेज्ज न्मनिजन्मनि ॥ फलेनफलितंसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ तस्मात्फलप्रदानेनसफलाश्चमनोरथाः ॥

फलम् ॥ पूगीफलंमहद्दिव्यंनागवल्लीदलैर्युतम् ॥ कर्पूरैलासमायुक्तंतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ नाभ्याआसी
दितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमबीजंविभावसोः ॥ अनंतपुण्यफलदमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥
सप्तास्यासन्निति दक्षिणा ॥ चंद्रादित्यौचधरणीविद्युदग्निस्तथैवच ॥ त्वमेवसर्वज्योतींषिआर्तिक्यंप्रति
गृह्यताम् ॥ नीराजनम् ॥ नमस्तेपुंडरीकाक्षनमस्तेह्यमरप्रिय॥नमस्तेजगदानंददेवदेवनमोस्तुते ॥ यज्ञे
नयज्ञमितिपुष्पांजलिः ॥ अन्यान्यपितद्देवतासूक्तानिपठित्वा पुष्पांजलिः ॥ यानिकानिचपापानिब्र
ह्महत्यासमानिच ॥ तानितानिविनश्यंतिप्रदक्षिणपदेपदे ॥ इतिप्रदक्षिणा ॥ नमःसर्वहितार्थायजगदा
धारहेतवे ॥ साष्टांगोयंप्रणामस्तेप्रयत्नेनमयाकृतः ॥ इतिनमस्कारः ॥ यन्मयाभक्तिसंयुक्तंपत्रंपुष्पंफ
लंजलम् ॥ प्रकल्पितंचनैवेद्यंतद्गृहाणजगत्पते ॥ इतिसर्वपदार्थसमर्पणम् ॥ इतिसामान्यपूजाविधिः ॥
इति श्रीमच्चित्तपावनकुलाब्धिसंभवघारोपनामकबल्लालसूरिसूनुशंकरविरचितायांव्रतोद्यापनकौमुद्यां
सर्वव्रतसाधारणंपरिभाषाप्रकरणंसमाप्तम् ॥ अथव्रतोद्यापनानिलिख्यंते ॥ तत्रतावत्सर्वव्रतानांमध्येए
कादश्याःप्राधान्यात्प्रथममेकादशीव्रतोद्यापनमुच्यते ॥ अथएकादशीव्रतोद्यापनंचिकीर्षुर्दशम्यामेका
शनउक्तनियमवान्द्वितीयेह्निप्रातर्नद्यादौभस्मगोमयमृत्तिकास्नानपुरःसरंस्नात्वास्नानांगतर्पणंकृत्वा

अहतेवाससीपरिधाय तिलकादिधृत्वाशरीरशुद्ध्यर्थंब्रह्मकूर्चंपुरःसरंपंचगव्यंप्राश्य स्वगृह्योक्तविधि
नानित्यकर्मनिर्वर्त्यकूष्मांडहोमादिनाआत्मानंपावयित्वा मध्याह्नेद्वित्राधिकान्शुचीनध्यात्मविदःउक्त
गुणसंपन्नान्द्विजानुपवेश्य स्वयंदर्भेष्वासीनोदर्भान्धारयमाणोदेवब्राह्मणवंदनपुरःसरंसपत्नीकः प्रधान
संकल्पंकुर्यात् ॥ तद्यथादेशकालौसंकीर्त्यममअखिलपापक्षयपूर्वकंधर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधपुरुषार्थसि
द्धिद्वाराश्रीपर० अमुककामनयावामयाचरितस्य शुक्लैकादशीव्रतस्यतथाकृष्णैकादशीव्रतस्य संपूर्णफ
लावाप्तयेशुक्लकृष्णैकादशीव्रतोद्यापनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ पृथक्पृथग्वाशुक्लकृष्णैकादश्योःसंकल्पःका
र्यः ॥ पित्रादीनांचेत्तर्हितेषामूहःकार्यः ॥ तदंगत्वेनविहितंगणेशपूजनंपुण्याहवाचनं मातृकापूजनंनांदी
श्राद्धमाचार्यब्रह्मसदस्यर्त्विग्वरणंकरिष्यइतिसंकल्प्य स्वगृह्यविधिनाकुर्यात् ॥ केचनगणेशपूजनपूर्वकं
पुण्याहवाचनमेवेच्छंति ॥ आचार्यवरणम् ॥ यजमानःस्वगोत्रादिउच्चार्य अमुकगोत्रममुकशर्माणंब्राह्मण
मेकादशीव्रतोद्यापनाख्येकर्मणिविहितकर्मकर्तुमाचार्यंत्वामहंवृणे ॥ वृतोऽस्मीतिप्रतिब्रूयात् ॥ आचार्यस्तु
यथास्वर्गेशक्रादीनांबृहस्पतिः ॥ तथात्वंममयज्ञेस्मिन्नाचार्योभवसुव्रत ॥ इतिप्रार्थ्यमधुपर्कादिनापूजयेत्स
हैववा ॥ ततःपूर्ववद्ब्राह्मणंवृत्वा । यथाचतुर्मुखोब्रह्मासर्ववेदविशारदः ॥ तथात्वंममयज्ञेऽस्मिन्ब्रह्माभव

द्विजोत्तम ॥ इतिसंप्रार्थ्यपूर्ववत्पूजयेत् ॥ ततःसदस्यम् । त्वंनोगुरुःपितामातात्वंप्रभुस्त्वंपरायणम् ॥
आपद्विमोक्षणार्थायसदस्यंत्वामहंवृणे ॥ वृत्वापूर्ववत्पूजयेत् ॥ ततऋत्विजः ॥ भगवन्सर्वकर्मज्ञसर्व
धर्मभृतांवर ॥ वितते मम यज्ञेऽस्मिन्नृत्विक्त्वंभवसुव्रत ॥ वृत्वापूर्ववत्पूजयेत्प्रार्थयेच्च ॥अस्ययागस्यनि
ष्पत्तौभवंतोभ्यर्थितामया ॥ सुप्रसन्नैश्चकर्तव्यंकर्मेदंविधिपूर्वकम् ॥ इति ॥ ततः आचार्यःसंकल्पंकृत्वा
पूजासामग्रीं गृहीत्वा यजनदेशंगत्वा पूर्वोक्तप्रकारेणसर्वतोभद्रेब्रह्मादिदेवता आवाह्यसंपूज्य तदुपरिअ
क्षतपुंजेकेशवादिद्वादशनामांकितमक्षतपूर्णंताम्रमयंतंडुलपूर्णराजतपूर्णपात्रसहितंकलशं प्रतिष्ठाप्य त
त्राष्टदलपद्मेदेवताआवाहयेत् ॥ तद्यथा ॥ प्रणवस्यपरब्रह्मऋषिः परमात्मादेवता दैवीगायत्री
छन्दःव्याहृतीनांक्रमेण जमदग्निभरद्वाजभृगव ऋषयः अग्निर्वायुःसूर्योदेवताः दैवीगायत्रीदैव्युष्णिग्
दैवीबृहत्यश्छन्दांसि पुरुषावाहनेविनियोगः ॥ तत्रकर्णिकायां भूःपुरुषमा० भुवःपुरुषमा० स्वःपुरुष
मा० भूर्भुवःस्वःपुरुषमा० ॥ ततःसुवर्णप्रतिमायाम् ॥ सहस्रशीर्षानारायणः पुरुषोनुष्टुप् पुरुषावा
हनेवि० सहस्रशीर्षा० लक्ष्मीयुतंपुरुषंमध्येआवाहयामि स्थापयामि पूजयामिनमः ॥ परितःअग्निम्० ॥१३॥
इंद्रं० प्रजापतिं० विश्वान्देवान्० ब्रह्माणं० वसुदेवं० रामं० श्रियम्० आवाह्यनाममंत्रेण ततः पूर्वदक्षि

णपश्चिमोत्तरदलाभ्यंतरेषु स्त्रीचतुःसहस्रसहितांरुक्मिणीम् १ स्त्रीचतुःसहस्रसहितांसत्यभामाम् २ स्त्री
चतुःसहस्रसहितांजांबवतीम् ३ स्त्रीचतुःसहस्रसहितांकालिंदीं४चावाह्य ततआग्नेयादिकोणेषु शंखम्०
चक्रम्० गदाम्० पद्मम्० आवाह्य पुरतः ॥ सामध्वनिशरीरस्त्वंवाहनंपरमेष्ठिनः ॥ विषपापहरोनित्य
मतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ इतिगरुडमावाह्य परितःपूर्वादिक्रमेण इंद्राद्यष्टौलोकपालांस्तत्तन्मंत्रैर्नाममंत्रैर्वा
आवाह्य ॥ तदस्तुमित्रा० गृहावैइतिप्रतिष्ठाप्य पूर्वोक्तप्रकारेणपूजयेत् ॥ पुष्पानंतरमंगपूजांकुर्यात् ॥
दामोदरायनमः पादौपूजयामि ॥ एवंसर्वत्र ॥ माधवाय० जानुनीपू० कामपतये० गुह्यंपू० वामनाय०
कटीपू० पद्मनाभाय नाभिंपू० विश्वमूर्त्तये० उदरंपू० ज्ञानगम्याय० हृदयंपू० श्रीकंठाय० कंठंपू०
सहस्रबाहवे०बाहूपू०योगिनेन० चक्षुषीपू० उरगाय० ललाटंपू० नाकसुरेश्वरा० नासांपू० श्रवणेशाय०
श्रवणौपू० सर्वकामदाय० शिखांपू० सहस्रशीर्ष्णे० शिरःपू० सर्वरूपिणे० सर्वांगंपू० ॥ धूपं० दीपं०
नैवेद्यंच चतुर्विंशत्संख्यान्दद्यादनुक्रमात् ॥ भक्त्याचतुर्विंशतिषुतिथिष्वपिपरंतप ॥ ॥ इच्छयाचतदा
दद्याद्यदैवोद्यापनंभवेत् ॥ मोदकाँल्लड्डुकान्वापिघृतपूरकमंडकान्॥ सोहालिकादिकंसारसेवासक्तुफला
निच ॥ वटकान्पायसंदुग्धंशालिदध्योदनंतथा ॥ उंडेरिकाःपूरिकाश्चअपूपान्गुडमोदकान् ॥ तिल

 पिष्टंखंडपिष्टंलाजदुग्धंसशर्करम् ॥ रंभाफलंचसघृतंमुद्गचूर्णगुडौदनम् ॥ एवंक्रमेणनैवेद्यंदद्याद्देवस्यतु
 ष्टये ॥ नमस्कारोत्तरंविशेषार्घ्यंदद्यात् ॥ तैजसपात्रेजलनारिकेलंबीजपूरमक्षतान्पुष्पंचंदनादिफलंहि
रण्यंनिक्षिप्यजानुभ्यांधरणिंगत्वाइमंमंत्रमुदीरयेत्॥नारायणजगन्नाथलक्ष्मीकांतदयानिधे॥ गृहाणार्घ्यं
मयादत्तंव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥इतिमूलमंत्रेणपूजयेदितिवा॥ ततोब्राह्मणान्संपूज्यगीतशास्त्रपुराणकथाश्रवणा
दिनाजागरपूर्वकंरात्रिंनयेत्॥ ततः प्रातःआचार्यःनित्यकर्मनिर्वर्त्यमंडलदेवताःपंचोपचारैःसंपूज्यहोम
मारभेत् ॥ तद्यथा ॥ देशकालौसंकीर्त्यशुक्लैकादशीव्रतोद्यापनांगभूतंविहितहवनंकरिष्य इतिसंकल्प्य
समचतुरस्रमरत्निमात्रंहोमानुसारेण अधिकंवाचतुरंगुलोत्सेधंसन्मृदास्थंडिलंविधाय तत्रयजमानशाख
यातदभावे ऋत्विक्शाखयावा अग्निप्रणयनादिकंविदध्यात् ॥ तदुक्तंमानवसंहितायां "कर्तुःशाखोक्त
मार्गेण आचार्यस्याथवापुनः ॥ कुर्यादग्निप्रणयनंहवनादिविधिंतथा॥" ततःअन्वादध्यात् ॥ तद्यथा॥
एकादशीव्रतोद्यापनहवनेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्यइतिसंकल्प्य श्रद्धएहीत्यादियजुःशाखिना
म्॥ अस्मिन्नन्वाहितेऽग्नौजातवेदसमित्यारभ्यचक्षुषी आज्येनेत्यंतमुक्त्वा अत्रप्रधानं पुरुषंपुरुषसूक्तेनप्र
त्यृचमाज्येनअमुकावृत्तिसंख्यया अग्निमिंद्रंप्रजापतिंविश्वान्देवान्ब्रह्माणंचाज्येनएकवारं वसुदेवंरामंश्रि

यंविष्णुंनाममन्त्रेणघृताक्तपायसद्रव्येणैकवारं पुनःविष्णुंविष्णोर्नुकमितिषण्मन्त्रैः प्रत्यृचंघृताक्तपाय
सद्रव्येण अग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचएकवारंघृताक्तपायद्रसव्येण केशवादिदामोदरांतद्वादशदेवतानाममंत्रैः
एकवारंपायसद्रव्येण स्त्रीचतुःसहस्रसहितांरुक्मिणींस्त्रीचतुःसहस्रसहितांसत्यभामांस्त्रीचतुःसहस्रसहितां
जांबवतींस्त्रीचतुःसहस्रसहितांकालिंदींशंखंचक्रंगदांपद्मंगरुडम् इन्द्राद्यष्टौलोकपालान्ब्रह्मादिमंडलदे
वताश्चएकैकयाआज्याहुत्यायक्ष्ये॥शेषेणस्विष्टकृतमित्यादिपयसिस्थालीपाकविधिनाचरुं श्रपयि
त्वापवित्रंतेविततमितिप्रापणमुद्धरेत्॥आज्यभागांतंकृत्वाप्रधानदेवताहोमयेत् ॥ सहस्रशीर्षा० १६
अग्नये० इंद्राय० प्रजापतये० विश्वेभ्योदेवेभ्यः० ब्रह्मणेइत्याज्येन ॥ अथघृताक्तपायसेनवसु
देवाय० रामाय० श्रियै० विष्णवे० ॥ विष्णोर्नुकं० तदस्यप्रियं० प्रतद्विष्णुरितितिसृणांदीर्घ
तमाविष्णुस्त्रिष्टुप् हवनेविनियोगः ॥ विष्णोर्नुकं० तदस्यप्रियं० प्रतद्विष्णुः० ॥ परोमात्रया०
विचक्रमे० त्रिर्देवइतितिसृणांवसिष्ठोविष्णुस्त्रिष्टुप्हवनेविनियोगः ॥ परोमात्रया० विचक्रमे० त्रिर्दे
वः० भूःस्वाहा भुवःस्वाहा स्वःस्वाहा भूर्भुवःस्वःस्वाहा अथकेवलंपायसेनॐ केशवायनमःस्वाहा ॥
प्रणवःस्वाहाकारश्च सर्वत्र ॥ नारायणाय० माधवाय० गोविंदाय० विष्णवे० मधुसूदनाय०त्रिविक्रमा

य० वामनाय० श्रीधराय० हृषीकेशाय० पद्मनाभाय० दामोदराय० ॥ अथकेवलाज्येन ॥ स्त्रीचतुः
सहस्रस० रुक्मिण्यै० स्त्रीचतुःसहस्रस० सत्यभामायै० स्त्रीचतुःस०जांबवत्यै० स्त्रीचतुःसहस्रसहिता
यैकालिंद्यै० शंखाय० चक्राय० गदायै० पद्माय० गरुडाय० इंद्राय० अग्नये० यमाय० निर्ऋत
ये० वरुणाय० वायवे० सोमाय० ईशानाय० तत्तन्मंत्रैर्वाहुत्वा ततोब्रह्मादिमंडलदेवताः तत्तन्मंत्रैर्नाम
मन्त्रैर्वा केवलाज्येनहोमयेत् ॥ ॐ ब्रह्मणेनमःस्वाहा ॥ इंद्राय० अग्नये० यमाय० निर्ऋतये० वरुणा
य० वायवे० सोमाय० ईशानाय० अष्टवसुभ्यः० एकादशरुद्रेभ्यः० द्वादशादित्येभ्यः० मरुद्भ्यः०
विश्वेभ्योदेवेभ्यः० साध्येभ्योदेवेभ्यः० अश्विभ्यां० स्कंदाय० विष्णवे० गणपतये० पितृभ्यः०
गंधर्वाप्सरसोभ्यः० सप्तमातृभ्यः० सर्पेभ्यः० दुर्गायै० गंगादिनदीभ्यः० दक्षाय० नारायणाय०
दुर्गायै० स्वधायै० मृत्यवे० शेषाय० समुद्रेभ्यः०मरुद्भ्यः०गणपतये०पृथिव्यै० मेरवेन०ऋग्वेदाय०
यजुर्वेदाय०सामवेदाय० अथर्वणवेदाय० वज्राय० शक्तये० दंडाय० खड्गाय० पाशाय० अंकुशाय०
गदायै० त्रिशूलाय० ऐरावताय० मेषाय० महिषाय०प्रेताय०मकराय०एणाय० शिबिकायै० वृषाय०
गौतमाय० भरद्वाजाय० विश्वामित्राय० कश्यपाय० जमदग्नये० अत्रये०वसिष्ठाय० अरुंधत्यै० सूर्या

य० सोमाय० भौमाय० बुधाय० गुरवे० शुक्राय० शनैश्चराय० राहवे० केतवे० ऐन्द्र्यै० कौमार्यै० ब्राह्म्यै० वाराह्यै० चामुण्डायै० वैष्णव्यै० माहेश्वर्यै० वैनायक्यै० ततः स्विष्टकृतम् ॥ ततोयजमानः देवायप्रापणंनिवेदयेदनेनमंत्रेण—त्वामेकमाद्यंपुरुषंपुराणंनारायणंविश्वसृजंयजामः ॥ त्वय्यैषभागोविहितोविधेयोगृहाणहव्यंजगतामधीश—इतिनिवेद्यातिष्ठेत् । ततः अग्निंत्रिवारंचतुर्वारंवाप्रदक्षिणीकृत्यभिधिविश्वाअपद्विषइतिधरण्यांजानुनीनिपात्यध्रुवसूक्तंपुरुषसूक्तंचजप्त्वाष्टौपदानिप्रतिदिशंगच्छेदेभिर्मंत्रैः॥ कृष्णायवासुदेवायहरयेपरमात्मने ॥ शरण्यायाप्रमेयायगोविंदायनमोनमः ॥ नमः स्थूलायसूक्ष्माय व्यापकाव्यापकायच ॥ अनंतायजगद्धात्रेब्रह्मणेऽनंतमूर्त्तये ॥ अव्यक्तायाऽखिलेशायचिद्रूपायगुणात्मने ॥ नमोमूर्तायसिद्धायपरायपरमात्मने ॥ देवदेवायवंद्यायपरायपरमेष्ठिने ॥ कर्त्रेविश्वस्यगोप्त्रेचतत्संहर्त्रेचतेनमः ॥ अथदेवायनिवेदितप्रापणमानीयमूर्ध्निकृत्वाघोषयेत् ॥ केवैष्णवाः केवैष्णवाःकेवैष्णवाःइतिउच्चैर्वदेत् ॥ ततःसमानाःप्रतिवदेयुःवयंवैष्णवाःवयंवैष्णवाःवयंवैष्णवाःइति॥ ततस्तेभ्यःसमानेभ्योहविर्दत्त्वास्वयं ॐ नमोभगवतेवासुदेवायेतिमंत्रेणइदममृतमहंप्राश्नामीतिप्राश्य आचम्यप्राणानायम्ययजमानःआचार्योवासिद्धयेस्वाहेतिअग्नौआज्यंजुहुयात् ॥ ततःयतइंद्रभयामहेइ

त्यनेनात्मानमभिमंत्रयेत् ॥ ततःआचार्यःशुल्बप्रहरणंकृत्वाप्रायश्चित्तादिहोमशेषंसमापयेत् ॥ ततःय
जमानस्तिथ्यादिसंकीर्त्यकृतस्यएकादशीव्रतोद्यापनस्यसांगतासिद्ध्यर्थमाचार्यादीन्वस्त्रतांबूलदक्षिणा
भिःपूजयिष्येइतिसंकल्प्यविध्युक्तप्रकारेणसंपूज्यदक्षिणादिभिःप्रतोष्यआचार्यायश्वेतांसवत्सांसालंका
रांगांदद्यात्॥तद्यथा—यजमानःएकादशीव्रतोद्यापनपूर्तिकामः नारायणप्रीतयेआचार्यायगोप्रदानमहंक
रिष्येइति संकल्प्य आचार्यंसंपूज्यगोःपूजामारभेत्।तद्यथागोःपूजांकरिष्यइतिसंकल्प्यगवामंगेआदौदेव
तान्यासंकुर्यात्‌शृंगमूलयोःब्रह्मविष्णुभ्यां०ब्रह्मविष्णून्यसामि।एवमग्रेपि।ललाटेमहादेवाय०नासावंशेष
ण्मुखाय०कर्णयोःअश्विभ्यां०चक्षुषोःशशिभास्कराभ्यां०दंतेषुवायुभ्यः० जिह्वायांवरुणाय०हुंकारेसरस्व
त्यै० गंडयोःयमजाभ्यांन०ओष्ठयोःसंध्याद्वयाय०ग्रीवायामिंद्राय०कुक्षिदेशेरक्षोभ्यो०उरसिसाध्येभ्यो०
चतुष्पादेषुधर्माय० खुरमध्येगंधर्वेभ्यो० खुरपार्श्वेषुअप्सरोभ्यो० पृष्ठेएकादशरुद्रेभ्यो० सर्वसंधिषुवसु
भ्यो०श्रोणितटेपितृभ्यः० लांगूलेसोमाय० वालेषुआदित्यरश्मिभ्यः० गोमूत्रेगंगायै०क्षीरेसरस्वत्यै०
दध्निनर्मदायै० सर्पिषिहुताशनाय० रोमरोमसुदेवानामष्टाविंशतिकोटिभ्यो० उदरेपृथिव्यै० पयोधरेषु
चतुःसागरेभ्योन० ततःउपह्वयेइति ध्यायेत् ॥ सौरभेयीसर्वहितेपवित्रेपापनाशिनि ॥ गृह्णीष्वैतन्मयाद

त्तंपाद्यंत्रैलोक्यवंदिते ॥ भूर्भुवःस्वःरुद्ररूपिण्यैगवेपाद्यं० ॥ सर्वदेवमयेदेविसर्वतीर्थमयेशुभे ॥ गृहाणा
र्घ्यंमयादत्तंसौरभेयिनमोस्तुते ॥ अर्घ्यं०॥ देहेस्थितासिरुद्राणिशंकरस्यसदाप्रिये ॥ धेनुरूपेणसादेवी
ममपापंव्यपोहतु ॥ आचमनीयं० ॥ यालक्ष्मीःसर्वलोकेषुयाचदेवेष्ववस्थिता ॥ धेनुरूपेणसादेवीमम
पापंव्यपोहतु ॥ स्नानं० ॥ आच्छादनंगवेदद्यात्सम्यक्छुद्धंसुशोभनम् ॥ सुरभिर्वस्त्रदानेनप्रीयतांपरमे
श्वरी ॥ वस्त्रं० ॥ श्रीखंडंचंदनमितिगंधं० ॥ ततोऽलंकारान् शृंगभूषार्थंसुवर्णं चरणभूषार्थंरजतं भा
लभूषार्थमादर्शं नेत्रभूषार्थंरत्नद्वयं कंठभूषार्थं घंटांपुष्पस्रजंच सर्वाऽवयवभूषार्थंपट्टदुकूलम् पृष्ठभूषार्थं
ताम्रं पुच्छभूषार्थंमुक्ताफलस्रजं कुंकुमकर्पूरकस्तूरिकासुगंधद्रव्याणिसप्तधान्यानिघृतपूर्णकुंभान्परितः
कल्पयेत् । माल्यादीनीतिपुष्पम् वनस्पतिरसोद्भूत० इति धूपम् । साज्यंत्रिवर्तिसंयुक्तमितिदीपम् ॥
सुरभिस्त्वंजगन्मातर्देविविष्णुपदेस्थिते ॥ सर्वदेवमयेग्रासंमयादत्तमिमंग्रस ॥ गोग्रासनैवेद्यम् ॥ तांबू
लम् । हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् पंचगावःसमुत्पन्नामथ्यमानेमहार्णवे ॥ तासांमध्येतुयानंदातस्यैदेव्यै
नमोनमः ॥ नमस्कारः ॥ गावोमेअग्रतःसंतुगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ गावोमेहृदयेनित्यंगवांमध्येवसाम्य
हम् ॥ इतिप्रदक्षिणीकुर्वन्प्रार्थयेत्–उपह्वयेसुदुघामित्यादिवैदिकमंत्राणांपाठेन ॥ ततोयजमानःसजल

 तिलकुशाक्षतंगोपुच्छंगृहीत्वा स्वगोत्रादिउच्चार्य आचार्यगोत्रादिकमुच्चार्य इमांगांसवत्सां यथाशक्तिभू
 षितांव्रतसंपूर्णतासिद्धिद्वारामहाविष्णुप्रीत्यर्थंतुभ्यमहंसंप्रददेइतिसतिलजलंतद्धस्तेनिक्षिपेत् नममेति
त्यागंकुर्यात् ॥ ततःप्रतिग्रहीतासावित्रेणयजुषाप्रतिगृह्य ॐस्वस्तीत्युक्त्वास्वस्वजातीयांकामस्तुतिंप
ठेत् ॥ गौस्तारयतुइत्यादिपठित्वा ॥ यज्ञसाधनभूतायाविश्वस्याघौघनाशिनी ॥ विश्वरूपधरोदेवः
प्रीयतामनयागवा ॥ अनेनगोदानेनमहाविष्णुःप्रीयताम् ॥ ततोगोदानस्यसांगतासिद्ध्यर्थंहिरण्यंदद्या
त् ॥ आगावोअग्मन्नितिप्रदक्षिणांकुर्यात् ॥ इतिगोदानम् ॥ ततोयजमानःद्वादशसंख्याकान्ब्राह्मणा
न्केशवादिद्वादशदेवतास्वरूपान्विभाव्य केशवादिद्वादशनामभिः यथाविभवंसंपूज्य तेभ्यः पक्वान्नपू
रितान्वस्त्रतांबूलदक्षिणादिसहितान्द्वादशकलशान्केशवादिद्वादशनामांकितान्दद्यात् ॥ तत्रमंत्रः॥पक्वा
न्नपूरितंकुंभंदक्षिणावस्त्रसंयुतम् ॥ ददामिद्विजवर्यायदेवोनःप्रीयतामिति ॥ देवपदस्थानेकेशवादिनाम्ना
मूहःकार्यः ॥ ततःपीठदानम् ॥ इदंपीठंसोपस्करंलक्ष्मीनारायणप्रतिमायुतंमहाविष्णुप्रीतयेतुभ्यमहंसं
प्रददेइतिआचार्यायदद्यात् ॥ ततआचार्यः उत्तिष्ठब्रह्मणस्पतेइतिपीठदेवता उत्थाप्य पात्रांतरेउद्धृत्य
कलशोदकेनसपत्नीकंयजमानंसमुद्रज्येष्ठाइत्यादिकैर्मंत्रैः सुरास्त्वामित्यादिपौराणिकैर्मंत्रैर्वैष्णवसूक्तैश्च

अभिषिंचेत् ॥ ततःस्नातःयजमानःअग्निंसंपूज्य यस्यस्मृत्या० मन्त्रहीनमितिक्षमाप्य अभ्यारमिद
द्वयो० यांतुदेवगणाःसर्वे इतिविसर्जयेत्॥कृतस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंब्राह्मणान्यथाशक्तिभोजयिष्ये
यथाशक्तिदक्षिणांदातुमहमुत्सृजे तेनश्रीकर्मांगस्वरूपीपरमेश्वरःप्रीयताम्॥ततःसदन्नेनदक्षिणादिनाब्राह्म
णान्प्रतोष्यआशिषोगृहीत्वाव्रतसंपूर्णतांवाचयेत्॥जपच्छिद्रंतपश्छिद्रंयच्छिद्रंव्रतकर्मणि॥ सर्वंभवतुमेऽ
च्छिद्रंब्राह्मणानांप्रसादतः ॥ इतिसंप्रार्थ्य ॥ अच्छिद्रंभवतुतेव्रतमितिब्राह्मणाःप्रतिवदेयुः॥ततस्तान्नमस्कृ
त्यइष्टजनैःसोत्सवः भुंजीत ॥ इतिशुक्लैकादशीव्रतोद्यापनंसंपूर्णम्॥अथकृष्णैकादशीव्रतोद्यापनम् ॥
यजमानःदेशकालौ संकीर्त्यआत्मनःपापक्षयपूर्वकमेकविंशतिपुरुषानुद्धर्तुं लक्ष्मीनारायणप्रीतये च आ
चरितस्यकृष्णैकादशीव्रतस्यसांगतासिद्ध्यर्थंकृष्णैकादशीव्रतोद्यापनंकरिष्यइतिसंकल्प्य पूर्वोक्तप्रकारे
णगणेशपूजामारभ्यआचार्यवरणांतंकर्मकुर्यात्॥ ततआचार्यःपूर्वोक्तप्रकारेणसर्वतोभद्रेब्रह्मादिदेवताआ
वाह्य संपूज्यतदुपरिसंकर्षणादिद्वादशनामांकितंतिलपूर्णराजतपूर्णपत्रयुतंकलशंप्रतिष्ठाप्य तत्रअष्टदलं
विलिख्यकर्णिकायां भूःपुरुषमित्याद्यावाह्यमध्येसहस्रशीर्षेतिसौवर्णींलक्ष्मीनारायणप्रतिमामावाह्य
ततःपूर्वादिदिक्षु प्रत्येकं चतुःसहस्रस्त्रीसहितांरुक्मिणींसत्यभामांजांबवतींकालिंदींचावाह्य ततआग्ने

य्यादिविदिक्षुगणपतिंदुर्गांक्षेत्राधिपतिंवास्तोष्पतिंचावाह्य पुनः पूर्वादिदिक्षु ब्रह्मजज्ञानमितिब्रह्माणं विष्णोर्नुकमितिविष्णुं बलभद्रं प्रद्युम्नं त्र्यंबकमितित्र्यंबकं वसुदेवं रामम् अनिरुद्धं वामभागेश्रियं पुरतोराजतगरुडंपुनराग्नेयादिकोणेषु शंखं० चक्रं० गदां० पद्मं० पुनःपूर्वादिक्रमेण विमलाम्०उत्कर्षिणीं० ज्ञानां० क्रियां० योगां०प्रह्वीं० सत्याम्०ईशानां० पृष्ठभागे अनुग्रहां पुनःपूर्वादिक्रमेण इंद्राद्यष्टौ लोकपालान् तत्तन्मन्त्रैर्नाममंत्रैर्वाआवाह्य पूर्वोक्तप्रकारेणषोडशोपचारैःसंपूज्य पुराणपठनादिनारात्रिंनयेत्॥ प्रातःपुनःपीठदेवताःसंपूज्यपूर्वोक्तप्रकारेणाग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् ॥ अत्रप्रधानं संकर्षणादिकृष्णांतद्वादशदेवताः घृताक्तपायसेनएकैकयाऽऽहुत्या पुरुषविष्णुमष्टोत्तरसहस्रसंख्याकघृताक्ततिलाहुतिभिःअष्टोत्तरशतसंख्याभिर्वा अग्निं० वायुं० सूर्यं० प्रजापतिं० प्रत्येकंस्त्रीचतुःसहस्रसहितांरुक्मिणींसत्यभामांजाम्बवतीं कालिंदीम् एकवारंपायसेन वसुदेवंरामंश्रियंविष्णुं विष्णोर्नुकमितिषण्मन्त्रैः प्रत्यृचम्पायसेनगणपतिंदुर्गांक्षेत्राधिपतिंवास्तोष्पतिंब्रह्माणंबलभद्रंप्रद्युम्नंत्र्यंबकमनिरुद्धंगरुडंशंखंचक्रंगदांपद्मं विमलाद्याअनुग्रहांतादेवताः इन्द्राद्यष्टौलोकपालान्ब्रह्मादिमंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ शेषेणस्विष्टकृतमित्यादि ॥ पयसिस्थालीपाकविधिनाचरुंश्रपयित्वा पवित्रंतेविततमितिमंत्रेणप्रा

पणमुद्धृत्यआज्यभागांतंकृत्वाप्रधानदेवताहोमयेत् ॥ ॐसंकर्षणायनमःस्वाहा वासुदेवाय० प्रद्युम्ना
य० अनिरुद्धाय० पुरुषोत्तमाय० अधोक्षजायन० नारसिंहाय०अच्युताय० जनार्दनाय० उपेंद्राय०
हरये०श्रीकृष्णाय० घृताक्तपायसेनएकवारंसहस्रशीर्षा०घृताक्ततिलैःभूःस्वाहा भुवःस्वाहा स्वःस्वा
हा भूर्भुवःस्वःस्वाहा प्रत्येकंस्त्रीचतुःसहस्रसहितायैरुक्मिण्यै०सत्यभामायै० जांबवत्यै०कालिंद्यै० वसु
देवाय०रामाय०श्रियै०विष्णोर्नुकं०तदस्यप्रि०प्रतद्विष्णु०परोमात्रया०विचक्रमे०त्रिर्देवः० केवलपायसे
न। अथाज्येन गणपतये० दुर्गायै० क्षेत्राधिपतये० वास्तोष्पतये० तत्तन्मन्त्रैर्वा० ब्रह्मणे० बलभद्राय०
प्रद्युम्नाय० त्र्यंबकाय० अनिरुद्धाय० गरुडाय० शंखाय० चक्राय० गदायै० पद्माय० विमलायै० उ
त्कर्षिण्यै० ज्ञानायै० क्रियायै० योगायै० प्रह्वायै० सत्यायै० ईशानायै० अनुग्रहायै०इन्द्रायेत्यादिना
लोकपालेभ्यः० ब्रह्मादिमण्डलदेवताभ्यः० इतिहुत्वा ततः स्विष्टकृतंहुत्वा ततःपूर्वोक्तप्रकारेणदेवाय
प्रापणनिवेदनमारभ्यप्रायश्चित्तहोमांतंकर्मनिर्वर्त्यआचार्यायकृष्णां गां दत्त्वा द्वादशब्राह्मणान्संकर्षणा
दिकृष्णांतद्वादशनामभिःसंपूज्यतेभ्यो दक्षिणादियुतांस्तिलपूर्णान्संकर्षणादिद्वादशनामांकितान्कल
शान्दद्यात् । पीठंदत्त्वासदन्नेनब्राह्मणान्यथाविभवंसंभोज्यदक्षिणादिभिःसन्तोष्यव्रतसम्पूर्णतांवाच

यित्वाआशिषो हीत्वाइष्टजनैः सहभुंजीन ॥ इतिकृष्णैकादशीव्रतोद्यापनंसमाप्तम् ॥ इदंशुक्लकृष्ण
कादशीव्रतोद्यापन बौधायनसूत्रानुसारेणलिखितम् ॥ पुराणोक्तंतुसर्वतोभद्रेब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकं
कलशंप्रतिष्ठाप्यत ाष्टदलेपद्मसुवर्णघटितलक्ष्मीनारायणप्रतिमामिदंविष्णुरितिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्य पुरतो
राजतं गरुडंपरित ोलोकपालाष्टकंसंस्थाप्यपुरुषसूक्तेन षोडशोपचारैःसंपूज्य पुराणपठनादिनारा
त्रिं नयेत् ॥ प्र ातः अग्निप्रतिष्ठांतंकृत्वाइदंविष्णुरितिमंत्रेणघृताक्तपायसेनघृताक्ततिलैश्चप्रत्येकमष्टो
त्तरंसहस्रशतंवाहुत्वा कपिलां गां दत्त्वा चतुर्विंशतिब्राह्मणान्केशवादिनामभिः संपूज्य केशवादिनामां
किताश्चतुर्विंशतिकल ान्पक्वान्नपूरितान्वस्त्रदक्षिणायुतान्दद्यादिति ॥ उद्यापनंतुप्रबोधिन्यांमार्गशीर्षे
भीमतिथौमाघेवैशाखे वित्तसमृद्धौशुभतिथौवाकुर्यात्–इतिपाद्मात् ॥ इति श्रीमच्छांकर्यांव्रतोद्या
पनकौमुद्यामेकादशीव्रत म् ॥ छ ॥ अथप्रतिपद्व्रतानिलिख्यंते। चैत्रप्रतिपदिआरोग्यव्रतं भविष्ये। तत्र
संवत्सरावसानेपंचदश्यां समुपोषितः प्रतिप्रातःस्नात्वातिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनेआरोग्यादिप्राप्तिकामः
सूर्यप्रीत्यर्थमारोग्यप्रतिप द्व्रतंकरिष्य इति संकल्प्यपंचवर्णनिर्मितपद्मेभास्करंसांगंसंपूज्य पायसाद्यु
पहारंनिवेद्यसदन्नेनब्राह्मणा न्संतर्प्य दिनचतुर्थभागेस्वयंसघृतमेकमेवग्रासंभक्षयित्वा अवशिष्टान्नंत्यजेत्।

ब्राह्मणानुमत्यात्राघृतवर्ज्यंभुंजीत ॥ एवंत्रयोदशवर्षंकृत्वा उद्यापनप्रकारेण अंतेसौवर्णींसूर्यप्रतिमांसं
पूज्यब्राह्मणान्संभोज्यव्रतपूर्तयेगांब्राह्मणायदद्यात् ॥ इतिआरोग्यव्रतम् ॥ ॥ अथ विद्याव्रतं स्कांदे ॥
चैत्रशुद्धप्रतिपदितिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनः सांगविद्याप्राप्तिकामो ब्रह्मप्रीत्यर्थंविद्याव्रतंकरिष्यइतिसंक
ल्प्यपंचवर्णरचितेष्टपत्रपद्मे कर्णिकायां ब्रह्मजज्ञानमितिब्रह्माणंपूर्वपत्रेऋग्वेदं दक्षिणेयजुर्वेदं पश्चिमे
सामवेदमुत्तरे अथर्वणवेदमाग्नेयेअंगानिनैर्ऋत्येधर्मशास्त्राणि पुराणानिवायव्ये ईशान्येन्यायविस्ता
रान्तत्तन्मन्त्रैरावाह्यसंपूजयेत् । ब्राह्मणान्संभोज्यस्वयमुपवासंकुर्यात् ॥ एवंद्वादशमासस्थशुक्लप्रतिप
त्सुकुर्यात् ॥ अंतेसर्वतोभद्रस्थकलशेसौवर्णब्रह्माणंसंपूज्यगांदत्त्वा विप्रान्सदन्नेन भोजयेत् । स्वयम
पिआशिषोगृहीत्वाभुंजीयादिति ॥ इतिविद्याव्रतम् ॥ अथरोटकसोमवारव्रतं भविष्ये ॥ श्रावणशुक्ल
प्रतिपत्सोमवारयुतायदातदाकार्यम् । प्रथमसोमवासरे वा । सार्धमासत्रयंकार्यम् ॥ अधिकसंपूर्णसौभा
ग्यसंपत्तिकामः सोमेशप्रीत्यर्थंरोटकसोमवारव्रतं करिष्य इति संकल्प्यकार्त्तिकशुक्लचतुर्दशीपर्यंतं
प्रत्यहंबिल्वदलैःशंबंसंपूज्यकार्त्तिकशुक्लचतुर्दश्यामुपोष्यरात्रौदेवंपंचामृतपुरःसरंनानापुष्पादिभिःसंपू
ज्यप्रातःपुरुषाक्षरसंमितरोटकपंचकं कृत्वा द्वौब्राह्मणाय एकंदेवायद्वौआत्मने एवंवर्षपंचकंकृत्वाअं

ापनविधिनासंपूज्यहेमरोटकौयथाशक्तिकृत्वाआचार्यसंपूज्यव्रतपूर्तये तस्मैदत्त्वा गांचद
तेराजतंसांबसुव्[illegible]जयेदिति ॥ इति रोटकसोमवारव्रतम् ॥ इतिश्रीमच्छांकर्यांप्रतिपद्व्रतानि ॥ छ ॥
त्वाब्राह्मणान्भो[illegible]नि ॥ तत्रभविष्ये ॥ कार्तिकशुद्धद्वितीयायमद्वितीया ॥ साअपराह्णव्यापि
अथ द्वितीयाव्रत[illegible]व्याप्तौअव्याप्तौवापरैव । प्रातःसाभ्यंगंस्नात्वा आत्मनःअवैधव्यभ्रात्रायु
नीग्राह्या दिनद्व[illegible]यायमपूजांकरिष्य इति संकल्प्य पटेचंदनादिनायमंचित्रगुप्तंयमदूतांश्चविलि
ष्यवृद्धिप्राप्तिकामन[illegible]ततोभ्रातृभगिनीभिर्यमाय अर्घ्यंदेयम् ॥ अर्घ्यमंत्रस्तु । "एह्येहिमार्मंबुजपा
स्व्यपूजयेत् ॥ त[illegible]भिरन्वितेश ॥ भ्रातृद्वितीयाकृतदेवपूजांगृहाणचार्घ्यंभगवन्नमस्ते ॥ धर्मराजन
शहस्तयमांतकालादि[illegible]ज ॥ त्राहिमांकिंकरैःसार्द्धंसूर्यपुत्रनमोस्तुते ॥" भ्राताभगिनींप्रतोष्यवस्त्रादिना
मस्तुभ्यंनमस्तेयमुनाभ[illegible]नीआशिषःप्रार्थयेत् ॥ मार्कण्डेयमहाभागसप्तकल्पांतजीवन ॥ चिरजीवीयथा
तद्गृहे भुक्त्वा ततोभगि[illegible] इति ॥ अथसुकृतफलव्रतोद्यापनंचभविष्ये । श्रावणशुद्धद्वितीयायांभृगुवासर
त्वंहितथामेभ्रातरंकुरु ॥[illegible]कार्यम् ॥ व्रतस्यग्रहणं देशकालौसंकीर्त्यममअखिलपापक्षयपूर्वकपुत्रपौत्रसौ
युतायांचंद्रोदयव्यापिन्य[illegible]पीनारायणप्रीतयेवर्षत्रयाचरितस्य सुकृतफलव्रतस्य संपूर्णतासिद्ध्यै तदुद्याप
भाग्याद्यभिवृद्धिद्वारालक्ष्[illegible]

लम् ॥ धत्तूरैरर्चयेत्पुष्पैः सर्षपाक्षतमिश्रितैः ॥ नैवेद्यंगुडसंमिश्रंमाहिषक्षीरसंयुतम् ॥ भक्तंशाल्युद्भवंदे
यंछागमांससमन्वितम् ॥ अभिषेकस्तुतैलेनमहागणपतयेभवेत् ॥ धूपः श्मशानजतरोःपुष्पैःसद्यःसम
र्पयेत् ॥ एवंगणाधिपंकृत्वापूजयेत्पार्थिवंनरः ॥ यंयंकाममभिध्यायेत्तंतंसद्यः समाप्नुयात् ॥ पाद्मेवि
शेषः । सहस्रंदशसाहस्रंलक्षंकोटिंतथैवच ॥ यःकरोतिगणेशानांपार्थिवानांनरोत्तमः ॥ सर्वसिद्धिम
वाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ कारागृहमोचनकामः एकविंशतिदिनपर्यन्तमेकोत्तरवारवृद्ध्यापार्थिव
गणेशान्कृत्वावक्ष्यमाणप्रकारेणसंपूज्यपुनःद्वाविंशतिदिनमारभ्यैकैकह्रासेनप्रथमदिनपर्यन्तंगणेशान्कृ
त्वायावद्गणेशाभवंति तावत्प्रत्यहंगणेशाथर्वशिरसाभिषेकः मूलमंत्रस्यापितावत्सहस्रजपः अभीष्ट
सिद्धिर्भवति । एकविंशतिपुष्पाणि । दाडिमीचजटामांसीबदरीनागचंपकः ॥ बृहतीचतथापांचीभृंग
राजस्तथैवच ॥ मालतीकुसुमैश्चैवतुलसीमाधवीतथा ॥ करवीरंदमनकंकमलंकुमुदंतथा ॥ अतसींचत
थाकुंदंदूर्वांश्वेतांशमींतथा ॥ पारिजातंजपापुष्पंबंधूकंचैकविंशतिः ॥ पुष्पाभावेपत्रंग्राह्यम् ॥ अपू
पंशर्करामिश्रंनैवेद्यंकदलीफलम् ॥ नालिकेरंचसिंदूरंदूर्वांगुग्गुलधूपकः ॥ इदंप्रत्यहंसाधारणम् ॥ अथस
र्वसाधारणपूजोच्यते ॥ अभीष्टदसिद्ध्यर्थंपार्थिवगणपतिपूजांकरिष्ये ॥ अश्वत्थमूलजांतुलसीमूलजां

शुद्धस्थलजांवामृदमानीयपृथ्वित्वयाधृतालोकाइतिधरांप्रार्थयित्वाॐगांगणपतयेनमः मृदाहरणम् ॐगीं गणपतयेनमःसेचनम् ॐ गूंहेरंबायनमः संयोजनम् ॐगैंधरणीधराय० ॐगौंक्षिप्रप्रसादनाय० चतुर्भुजामेकदंतांसुन्दरांमूर्तिंकृत्वा ॐगःसर्वसिद्धिप्रदायकाय० मस्तकोपरिरक्ताक्षतान्दत्त्वाहृदिस्थंदेवं मानसोपचारैः संपूज्यनासारंध्रेणांजलिस्थसाक्षात्पुष्पैः संयोज्य देवमस्तके अक्षतपुष्पादिनिधायप्राणप्रतिष्ठांकुर्यात् । ततःस्ववामभागेकलशंसंपूज्यदेवंध्यायेत् । तत्रादौस्वशरीरेदेवेचन्यासंकुर्यात् ॐ गांगींगूंगैंगौंगःषडंगंकृत्वामूलमंत्रेणषडंगंकुर्यात् । तद्यथा । अस्यश्रीमहागणपतिमंत्रस्य गणक ऋषिः निचृद्गायत्रीच्छंदः गणपतिर्देवता गंबीजम् ॐशक्तिःस्वाहाकीलकं न्यासादौविनियोगः ॐनमोहेरंबमदमोहितममसंकटान्निवारयनिवारयस्वाहा । एवंषडंगन्यासंकृत्वाध्यायेत् ॥ रक्तोरक्तांगरागांशुककुसुमयुतस्तुंदिलश्चंद्रमौलिर्नेत्रैर्युक्तस्त्रिभिर्वामनकरचरणोवीजपुष्पांतनासः ॥ हस्ताग्राक्लृप्तपाशांकुशरदवरदोनागवक्त्रोहिभूषोदेवःपद्मासनोनोभवतुसुरनुतोभूतयेविघ्नराजः ॥ इतिध्यात्वामूलमंत्रेणनाममंत्रेणचपूजयेत् ॐ गणंजयायन० आवाहनं गणपतये०आसनं हेरंबाय०पाद्यं धरणीधराय०अर्घ्यं महागणपतये० मधुपर्कं यक्षेश्वराय० आचमनीयं क्षिप्रप्रसादाय० मलापकर्षस्नानम् अमोघसिद्धये०

पंचामृतस्नानम् अमृताय० शुद्धोदकस्नानं रुद्रेणगाणपत्येनसूक्तेनाथर्वशीर्षेणवामहाभिषेकः मंत्रा
य० वस्त्रं चिंतामणये० उपवीतं निधये० गंधं सुमंगलाय० रक्ताक्षतान् बीजाय० पुष्पम् आशा
पूरकाय० सुगंधिद्रव्यं वरदाय० दीपं शिवाय ० महानैवेद्यं काश्यपाय० तांबूलं नन्दनाय० दक्षिणां
वाचासिद्धाय० फलं ढौंढिविनायकाय० नीराजनं० सर्वसंकटनाशनाय०मंत्रपुष्पं कुमारगुरवे० प्रदक्षि
णाम् अघनाशिने० नमस्कारम् एवंचतुर्विंशत्युपचारान्समर्प्यंततोगणंजयादारभ्यढौंढिविनायकांतैरे
कविंशतिनामभिरेकविंशतिश्वेतदूर्वांकुरानभावेअन्यान्समर्प्यमूलमंत्रमष्टोत्तरशतंजप्त्वाविशेषार्घ्यंदत्त्वा
क्षमापयेत् ॥ अंगहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंगणाधिप ॥ पूजितोऽसियथादेवतत्क्षमस्वजगत्पते ॥ इतिशै
वागमोक्तपूजाविधिः ॥ एवंप्रकारेणसहस्रमयुतंलक्षंकोटिंवापार्थिवान्कृत्वांतेमाघादिशुभकालेऽद्यापनं
कुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्याऽमुककामनयाकृतानांपार्थिवगणेशानांसंपूर्णफलावाप्तयेतदुद्याप
नंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य वृताचार्यःचतुर्द्वारोपशोभितमंडपांतर्वेदिकायांसर्वतोभद्रेब्रह्मादिदेवतास्थापन
पूर्वकंकलशंप्रतिष्ठाप्यतत्रदेवंस्थापयेत् ॥ तत्रादौपूर्वोक्तान्न्यासान्कृत्वा अश्मन्नूर्जमित्यनुवाकेनपयो
धारयाप्रतिमायाअभ्युत्तारणंकुर्यात्। प्रतिमाप्रमाणंतुप्रत्यहंयावन्मानोमृद्गणेशःक्रियतेतावन्मानेनतदर्द्धं

नवासौवर्णंराजतंवादेवंकुर्यात् । ततःप्रतिष्ठांकृत्वामूलमंत्रेणगणानांत्वेतिवाप्रतिष्ठाप्यावरणानिपूजयेत्
पूर्वादिक्रमेण वक्रतुंडाय॰ एकदंष्ट्राय॰ गजाननाय॰ महादेवाय॰ विकटाय॰ विघ्नराजाय॰ धूम्रवर्णाय॰
हेरंबाय॰ ततोबाह्येपूर्वादिक्रमेण ब्राह्म्यै॰ माहेश्वर्यै॰ कौमार्यै॰ वैष्णव्यै॰ वाराह्यै॰ इंद्राण्यै॰ चामुंडायै॰
वैनायक्यै॰ ततोलोकेशानावाह्यपूर्वोक्तपूजाप्रकारेणपूजयेत् । पुष्पोत्तरमंगपूजा ॥ गणनाथाय॰
पादौपू॰ गणेशाय॰ जानुनी॰ गणंजयाय॰ ऊरू॰ गणक्रीडाय॰ कटी॰ वक्रतुंडाय॰ हृदयं लंबोदराय कंठं॰
गजाननाय॰ स्कंधौ॰ हेरंबाय॰ हस्तौ॰ विकटाय॰ आस्यं विघ्नराजाय॰ नेत्रे॰ धूम्रवर्णाय॰ शिरः॰ सर्वसि
द्धिप्रदायकाय॰ सर्वांगम्॰ ॥ एवंसंपूज्यस्तोत्रैःस्तुत्वापुराणपठनादिनारात्रिंनिनयेत् । प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्या
न्वादध्यात् ॥ प्रधानंदेवंमहागणपतिंपायसतिलाज्यमोदकरक्ताक्षतपंचखाद्यशमीदूर्वाद्रव्याष्टकेनतिलपाय
सेनवाकृतगणेशदशांशेनवायक्ष्ये ॥ आवरणदेवतामंडलदेवताश्चदशदशतिलाहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ एवंहोमंसं
पाद्यदेवंसंपूजयेत् । होममंत्रास्तुआतूनइंद्रइति ॥ गणानांत्वेतिमूलमंत्रेणवा ॥ ततोहोमदशांशेनतर्पणंत
दशांशेनमार्जनंकृत्वाततआचार्यंसंपूज्यपीठंनिवेद्यगांचदत्त्वा एकविंशतिंब्राह्मणान्संपूज्य पक्वान्नपरिपू
तकलशंवस्त्रयुग्मसहितंसदक्षिणं तेभ्यःप्रत्येकं पूर्वोक्तपुष्पांजलिस्थैकविंशतिनामभिर्दत्त्वा मार्जनदशांश

तो ब्राह्मणभोजनसंकल्पं कृत्वा भूयसींदत्त्वासदन्नेनद्विजान्संतर्प्यव्रतपूर्णतांवाचयित्त्वाऽऽशिषोगृहीत्वा इष्टजनैःसहभुंजीत ॥ अयमुद्यापनप्रकारो रुद्रयामलोक्तः ॥ इतिश्रीमच्चित्तपा० व्रतोद्यापनकौमुद्यांपा र्थिवलिंगगणेशोद्यापनंसमाप्तम् ॥ अथतुलसीविवाहविधिः ॥ विष्णुयामले ॥ आदावेवाथतुलसींवने वास्वगृहेपिवा ॥ मासमात्रेणसंवर्ध्यततोयजनमारभेत् ॥ सौम्यायनेप्रकर्तव्यंगुरुशुक्रोदयेतथा ॥ अथ वाकार्त्तिकेमासिभीष्मपंचदिनेऽथवा ॥ वैवाहिकेषुऋक्षेषुपूर्णिमायांविशेषतः ॥ मंडपंकारयेत्तत्रकुंडवेदी विवाहवत् ॥ ब्राह्मणंदेशिकंचैवचतुरश्चतथर्त्विजः ॥ ग्रहयज्ञंपुरस्कृत्यमातॄणांयजनंतथा ॥ कृत्वानां दीमुखंश्राद्धंसौवर्णंस्थापयेद्धरिम् ॥ कृत्वातुरोप्यतुलसींलग्नेह्यस्तमितेरवौ ॥ गोधूलिकलग्नेइत्यर्थः । संपूज्यालंकृतांतांचप्रदद्याद्विधितोहरेः ॥ हरयेइत्यर्थः । समश्नुतेनमंत्रेणवस्त्रयुग्मेनवेष्टयेत् ॥ यदा बध्नेतिमंत्रेणकंकणंपाणिपल्लवे ॥ आजंददादितिमंत्रेणकरग्रहोविधीयते ॥ कर्तव्यश्चततोहोमोविशेषाद्वि धिपूर्वकम् ॥ आचार्योवेदिकाकुंडेजुहुयाच्चनवाहुतीः ॐ नमोभगवतेवासुदेवायस्वाहा ॐ नमोनारा यणायस्वाहेतिवा । यजमानःसपत्नीकःसहामात्यैश्चगोत्रजैः॥प्रदक्षिणाःप्रकुर्वीतचतस्रोविष्णुनासह ॥ विष्णुसहिततुलस्याइत्यर्थः ॥ पठेयुःशांतिकाध्यायांस्तथावैष्णवसंस्तवान् ॥ गायंतुमंगलंनार्योभे

रीतूर्यादिभिःस्वनैः ॥ गांपीठंचतथाशय्यामाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ऋत्विग्भ्योदक्षिणांदद्यात्सदन्नैर्भो
जयेद्द्विजान् ॥ एवंप्रतिष्ठितांदेवींविष्णवेयःसमर्पयेत् ॥ आजन्मोपार्जितात्पापान्मुच्यतेनात्र
संशयः ॥ अथप्रयोगः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यममाऽखिलविविधपातकशमनपूर्वकाभीष्टसिद्धिद्वाराश्री
महाविष्णुप्रीत्यर्थंतुलसीविवाहंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य तदंगस्वस्तिवाचनादिग्रहयज्ञंचकृत्वाएवमाचा
र्यमृत्विजोवृत्वातुलस्याआलवालंपरितोमंडपंचकृत्वा विवाहवत्तत्रतुलसीपुरतोवेदींकृत्वातुलस्याहारि
द्रारोपणादिकृत्वावेद्यांसर्वतोभद्रेहैमंविष्णुमिदंविष्णुरितिमंत्रेणरौप्यमयींतुलसींच ॥ तुलसिश्रीसखिशु
भेपापहारिणिपुण्यदे ॥ नमस्तेनारदनुतेनारायणमनःप्रिये ॥ इतिसंस्थाप्यसंपूज्यवस्त्रभूषणादिनाभूष
यित्वागोधूलिलग्नेमध्येअंतःपटंधृत्वा विवाहवत्सर्वमंगलाष्टकानिपठित्वांतःपटंनिःसार्य ॐपुण्येत्यु
क्त्वासंकल्पपूर्वकांसालंकारांवस्त्रयुग्मवेष्टितांतुलसींहरयेप्रतिपाद्ययदाबध्नेतिमंत्रेणोभयोःकंकणंबद्ध्वा आ
जंददादितिमंत्रेणकरग्रहंकृत्वाऽऽचार्योवेदिकायांपाकयज्ञविधानेन अग्निंप्रतिष्ठाप्य तुलसीविवाहहोमेदे
वतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्य इतिसंकल्प्य । अत्रप्रधानम् विष्णुंत्रयोदशाक्षरमंत्रेणाष्टादशाक्षरेणवा
नवाज्याहुतीर्यक्ष्ये । शेषेणस्विष्टकृदादि । ततोयजमानश्चतस्रःप्रदक्षिणाःकृत्वाशांतिपाठादिपठित्वा

तूर्यादिघोषपूर्वकंयथाविभवंविष्णुंतुलसींचसंपूज्यपीठंगामाचार्यायऋत्विग्भ्योदक्षिणांचदत्त्वाब्राह्मणा
न्भोजयेदिति ॥ अथतुलसीपूजनंविष्णुधर्मोक्तंविलिख्यते॥ तुलसीमंगणवेदिकायांरोपयित्वापूजयेत् ॥
अभीष्टसिद्ध्यर्थंतुलसीपूजांकरिष्ये ॥ततःकलशंसंपूज्यध्यायेत् । ध्यायामितुलसींदेवींश्यामांकमललो
चनाम् ॥ प्रसन्नांपद्मकल्हारवराभयचतुर्भुजाम् ॥ किरीटहारकेयूरकुंडलादिविभूषिताम् ॥ धवलांशुकसं
युक्तांपद्मासननिषेदुषीम् ॥ ध्यानम् ॥ भगवत्यैतुलस्यैन० आवाहनं० विष्णुवल्लभायै० आसनं० सर्व
देवमयायै० पाद्यं० सर्वतीर्थमयायै० अर्घ्यं० दैत्यांतकृत्प्रियायै० आचमनीयं० सर्वलोकहितायै०
स्नानं० लक्ष्मीसहोदरायै० वस्त्रं०महादेव्यै० गंधं० रमावासायै०पुष्पम्०अभीष्टदायै० धूपं०पापहारि
ण्यै०दीपं०भगवत्यै० नैवेद्यम्० अमृतसंभूतायै० तांबूलम्० अमृतरूपिण्यैन० दक्षिणां० जगद्धात्र्यै०
नीराजनं०सुदक्षिणायै०प्रदक्षिणां०परमेश्वर्यै०नमस्कारं० अभिष्टदायै०प्रार्थनां०ततःतुलसीमंत्रमष्टोत्तर
शतंयथाशक्तिवाजपेत् ॥तुलसिश्रीसखिशुभेपापहारिणिपुण्यदे ॥ नमस्तेनारदनुतेनारायणमनःप्रिये ॥
ततःस्कांदोक्तंतुलसीकवचंपठेत् ॥ अस्यश्रीतुलसीकवचस्य विष्णुर्ऋषिः अनुष्टुप्छंदः तुलसीदेवता
अभीष्टसिद्ध्यर्थेजपेविनियोगः ॥ तुलसीमेशिरःपातुभालंपंकजधारिणी ॥ दृशौमेपद्मनयनाश्रीसखी

श्रवणेमम ॥ घ्राणंसुगंधामेपातुमुखंचसुमुखीमम ॥ जिह्वांमेपातुशुभदाकंठंविद्यामयीमम ॥ स्कंधौकह्लारिणीपातुभुजौमेपापहारिणी ॥ करौपद्मकरापातुहृदयंविष्णुवल्लभा ॥ पुण्यदामध्यमंपातुनाभिंसौभाग्यदायिनी ॥ कटींकुंडलिनीपातुऊरूनारदवंदिता ॥ जननीजानुनीपातुजंघेसकलवंदिता ॥ नारायणप्रियापातुसर्वांगंसर्वरक्षका ॥ संकटेविषमेदुर्गेभयेवादेमहाहवे ॥ नित्यंहिसंध्ययोःपातुतुलसीसर्वतःसदा ॥ इतीदंपरमंगुह्यंतुलस्याःकवचंमुदा ॥ तुलसीकाननेतिष्ठन्नासीनोवाजपेदिदम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिविष्णुसायुज्यमृच्छति ॥ इतितुलसीकवचम् ॥ अथधात्रीव्रतंविष्णुधर्मोत्तरे ॥ तत्रविधिः ॥ आश्विनपौर्णमासीमारभ्यकार्त्तिकपूर्णिमापर्यन्तंकर्तव्यम् अशक्तावंतिमदिनत्रयंपूर्णिमायांवाकार्यम् ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यममाखिलपापक्षयपूर्वकचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंधात्रीमूलेविष्णुपूजांधात्रीपूजांचकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य धात्र्या आलवालंकृत्वातन्मूलेपंचरंगोपेतांवेदिकांकृत्वातत्रविष्णुंसंस्थाप्यपूजयेत् । शांताकारंभुजगशयनमितिध्यात्वापुरुषसूक्तेनपूजयेत् । धूपात्प्रागंगपूजा । दामोदरायनमः पादौपू० केशवाय० कटी० नारायणाय० उदरं० वामनाय० कंठं० श्रीधराय० बाहू० गोविंदाय० मुखं० सहस्राक्षाय० नेत्रे० सर्वेश्वराय०ललाटं० विष्णवे० शिरः०

त्रिविक्रमाय० सर्वांगं० । नमस्कारानंतरंविशेषार्घ्यंपुष्पश्रीफलसंयुक्तंदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ नमः
सहस्रशीर्षायसहस्राक्षायतेनमः ॥ नमस्तेसहस्रपदेपुरुषायनमोस्तुते ॥ सहस्रनाम्नेदेवेशप्रसीदत्वंममा
च्युत ॥ अर्घ्यंगृहाणभगवन्सर्वकामप्रदोभव ॥ ततःप्रार्थयेत् ॥ भगवन्देवदेवेशलोकनाथजगत्पते ॥
अक्षयासंततिर्मेऽस्तुदामोदरनमोस्तुते ॥ ततोधात्र्यैनमइतिनाममंत्रेणषोडशोपचारैःधात्रींसंपूज्य ॥अथ
वाषोडशनामभिःषोडशोपचारान्कल्पयेत् ॥ शांत्यै० कांत्यै० मेधायै० प्रकृत्यै० विष्णुपत्न्यै० महा
लक्ष्म्यै० रमायै० कमलायै० इंदिरायै० कल्याण्यै० कमनीयायै० सावित्र्यै० जगद्धात्र्यै० गायत्र्यै०
धृत्यै० अव्यक्तायै० ॥ गंधोत्तरमंगपूजा ॥ विश्वरूपायै० पादौपू० सुरूपायै० कटीपू० अब्धिसंभवा
यै० हृदयं० लोकमात्रे० मुखं० धात्र्यै० शिरः० एवं सम्पूज्य ततोऽष्टदिक्षुदीपान्बलिंधात्र्यैनमइति
दत्त्वातथैवाष्टकृत्वः सूत्रेणवेष्टयित्वाष्टकृत्वःप्रदक्षिणानमस्कारांश्चकृत्वाप्रार्थयेत् । धात्रिदेविनमस्तुभ्यं
सर्वपापक्षयंकारि ॥ वर्चस्वंकुरुमांदेविधनवंतंतथाकुरु ॥ पुत्रान्पौत्रान्बलंप्रज्ञांदेहिमेजगदीश्वरि ॥ सं
वत्सरकृतंपापंदूरीकुरुममाक्षये॥ततोधात्रीमूलेसव्येनैवतर्पयेत्।पितापितामहश्चान्येह्यपुत्रायेचगोत्रिणः॥
वृक्षयोनिगतायेचयेचकीटत्वमागताः ॥ तिर्यग्योनिगतायेचयेचब्रह्मांडमध्यगाः॥पिशाचत्वंगतायेचये

श्रवणेमम ॥ घ्राणंसुगंधामेपातुमुखंचसुमुखीमम ॥ जिह्वांमेपातुशुभदाकंठंविद्यामयीमम ॥ स्कंधौक
ल्हारिणीपातुभुजौमेपापहारिणी ॥ करौपद्मकरापातुहृदयंविष्णुवल्लभा ॥ पुण्यदामध्यमंपातुनाभिंसौभा
ग्यदायिनी ॥ कटींकुंडलिनीपातुऊरूनारदवंदिता ॥ जननीजानुनीपातुजंघेसकलवंदिता ॥ नारायण
प्रियापातुसर्वांगंसर्वरक्षका ॥ संकटेविषमेदुर्गेभयेवादेमहाहवे ॥ नित्यंहिसंध्ययोःपातुतुलसीसर्वतः
सदा ॥ इतीदंपरमंगुह्यंतुलस्याःकवचंमुदा ॥ तुलसीकाननेतिष्ठन्नासीनोवाजपेदिदम् ॥ सर्वान्कामान
वाप्नोतिविष्णुसायुज्यमृच्छति ॥ इतितुलसीकवचम् ॥ अथधात्रीव्रतंविष्णुधर्मोत्तरे ॥ तत्रविधिः ॥
आश्विनपौर्णमासीमारभ्यकार्त्तिकपूर्णिमापर्यन्तंकर्तव्यम् अशक्तावंतिमदिनत्रयंपूर्णिमायांवाकार्यम् ॥
तिथ्यादिसंकीर्त्यममाखिलपापक्षयपूर्वकचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंधात्रीमूलेविष्णु
पूजांधात्रीपूजांचकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य धात्र्या आलवालंकृत्वातन्मूलेपंचरंगोपेतांवेदिकांकृत्वातत्र
विष्णुंसंस्थाप्यपूजयेत् । शांताकारंभुजगशयनमितिध्यात्वापुरुषसूक्तेनपूजयेत् । धूपात्प्रागंगपूजा ।
दामोदरायनमः पादौपू० केशवाय० कटी० नारायणाय० उदरं० वामनाय० कंठं० श्रीधराय०
बाहू० गोविंदाय० मुखं० सहस्राक्षाय० नेत्रे० सर्वेश्वराय०ललाटं० विष्णवे० शिरः०

त्रिविक्रमाय० सर्वांगं० । नमस्कारानंतरंविशेषार्घ्यंपुष्पश्रीफलसंयुक्तंदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ नमः सहस्रशीर्षायसहस्राक्षायतेनमः ॥ नमस्तेसहस्रपदेपुरुषायनमोस्तुते ॥ सहस्रनाम्नेदेवेशप्रसीदत्वंममा च्युत ॥ अर्घ्यंगृहाणभगवन्सर्वकामप्रदोभव ॥ ततःप्रार्थयेत् ॥ भगवन्देवदेवेशलोकनाथजगत्पते ॥ अक्षयासंततिर्मेऽस्तुदामोदरनमोस्तुते ॥ ततोधात्र्यैनमइतिनाममंत्रेणषोडशोपचारैःधात्रींसंपूज्य ॥अथ वाषोडशनामभिःषोडशोपचारान्कल्पयेत् ॥ शांत्यै० कांत्यै० मेधायै० प्रकृत्यै० विष्णुपत्न्यै० महा लक्ष्म्यै० रमायै० कमलायै० इंदिरायै० कल्याण्यै० कमनीयायै० सावित्र्यै० जगद्धात्र्यै० गायत्र्यै० धृत्यै० अव्यक्तायै० ॥ गंधोत्तरमंगपूजा ॥ विश्वरूपायै० पादौपू० सुरूपायै० कटीपू० अब्धिसंभवा यै० हृदयं० लोकमात्रे० मुखं० धात्र्यै० शिरः० एवं सम्पूज्य ततोऽष्टदिक्षुदीपान्बलिंधात्र्यैनमइति दत्त्वातथैवाष्टकृत्वः सूत्रेणवेष्टयित्वाष्टकृत्वःप्रदक्षिणानमस्कारांश्चकृत्वाप्रार्थयेत् । धात्रिदेविनमस्तुभ्यं सर्वपापक्षयंकारि ॥ वर्चस्वंकुरुमांदेविधनवंतंतथाकुरु ॥ पुत्रान्पौत्रान्बलंप्रज्ञांदेहिमेजगदीश्वरि ॥ सं वत्सरकृतंपापंदूरीकुरुममाक्षये॥ततोधात्रीमूलेसव्येनैवतर्पयेत्।पितापितामहश्चान्येह्यपुत्रायेचगोत्रिणः॥ वृक्षयोनिगतायेचयेचकीटत्वमागताः ॥ तिर्यग्योनिगतायेचयेचब्रह्मांडमध्यगाः॥पिशाचत्वंगतायेचये

चग्रेतत्वमागताः ॥ तेपिबंतुमयादत्तंधात्रीमूलेऽक्षयंपयः॥तेसर्वेतृप्तिमायांतुधात्रीमूलेनिषेचनात्॥ एवंप्र
त्यहंमासपर्यंतंकृत्वांतेउद्यापनविधिनामंडलेसौवर्णींधात्रींमूलेहैमंविष्णुंपूर्ववत्संपूज्यघृताक्ततिलैरष्टोत्तर
१०१ शतंपृथक्पृथक्तत्तन्मंत्राभ्यांहुत्वाचार्यायपीठंव्रतपूर्तयेगांचदत्त्वासर्वसंपूर्णतासिद्ध्येसुवर्णयुक्तघृतपूरितकां
स्यपात्रंदद्यात्॥तत्रमंत्रः ॥ कांस्यंब्रह्ममयंप्रोक्तमाज्यंभोज्यंदिवौकसाम्॥सुवर्णमग्निदैवत्यमतःशांतिंप्रय
च्छमे॥ततोद्विजान्संभोज्याऽऽशिषोगृहीत्वास्वयंभुंजीत॥इतिश्रीमच्चित्तंपा०व्रतोद्यापनकौमुद्यांतुलसीवि
वाहविधानंधात्रीविधानंचसमाप्तम् ॥ अथध्वजारोपणम् बृहन्नारदीये॥यःकुर्याद्विष्णुभवनेध्वजारोपणमु
त्तमम् ॥ संपूज्यतेविरिंच्याद्यैःकिमन्यैर्बहुभाषितैः॥सर्वपापहरंकर्मध्वजारोपणसंज्ञितम्॥महापातकयुक्तो
वायुक्तोवासर्वपातकैः ॥ध्वजंविष्णुगृहेकृत्वासर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ यावद्दिनानिवसतिध्वजोविष्णुगृहेद्वि
जः ॥तावद्युगसहस्राणिहरिसारूप्यमश्नुते ॥ स्वारोपितोध्वजोविष्णुगृहेधुन्वन्पटंस्वकम् ॥ कर्तुर्धुनोति
सर्वाणिपापानिनिमिषार्द्धतः॥ इति तत्रविधिः॥ कार्त्तिकासितदशम्यांनियमान्वितएकादश्यामुपोषितः
विष्णुस्मरणतत्परः द्वादश्यांप्रातर्यथाविधिस्नात्वानित्यकर्मनिर्वर्त्यसंकल्पंकुर्यात् । तिथ्यादिसंकीर्त्य १०१
अशेषपापौघक्षयसकलाभीष्टसिद्धिपूर्वकविष्णुसारूप्यकामोविष्णुद्वारध्वजारोपणंकरिष्ये ॥ पुण्याहवा

चनादिकृत्वाऽऽचार्यंचतुरऋत्विजश्चवृत्वातैःसहदेवालयेविष्णुंपुरुषसूक्तेनसंपूज्यततोत्युच्चध्वजस्तंभौ गायत्र्याप्रोक्ष्यध्वजयुतौकृत्वातत्रसूर्यं वैनतेयं हिमांशुंधातारं विधातारंचनाममंत्रैरावाह्यसंपूज्यचध्वजौ हरिद्राक्षतगंधपुष्पादिभिर्भूषयित्वाशुद्धभूमौस्थंडिलेऽग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् । अत्रप्रधानं विष्णुम ष्टोत्तरशतंपायसाहुतिभिःसूर्यंवैनतेयंहिमांशुंधातारंविधातारंचाष्टाष्टसंख्ययापायसाज्याहुतिभिःशेषेण स्विष्टकृतमित्यादि । विष्णुहोममंत्राःषोडशर्चंपौरुषसूक्तमिरावतीइतिप्रतिद्रव्यमष्टादशभिर्मंत्रैःषोडशा वृत्त्याहोमयेत्। उदुत्यंजातवेदसमितिसूर्यस्य । सामध्वनिशरीरस्त्वमितिगरुडस्यसोमोधेनुमितिहिमां शोः।धातुःधाताददातुनोरयिमीशानोजगतस्पतिः॥सनःपूर्णेनवावनत्॥विधातुःयोनःपिताजनितायोवि धातायोनःसूतोअभ्यासज्जजान॥ इति।ततःसौरमंत्राञ्छांतिसूक्तानिचपठित्वाजागरणादिनारात्रिंनिनये त्।प्रातर्देवंसंपूज्यततःसूक्तपाठैःस्तोत्रपठनैर्नृत्यमंगलवाद्यघोषैःसहदेवंप्रदक्षिणीकृत्य देवालयंध्वजावानी यदेवस्यद्वारदेशेशिखरेवासुस्थिरौकृत्वाध्रुवसूक्तंपठित्वातंसंपूज्यपुनर्देवालयेदेवंविशेषप्रकारेणसंपूज्यइदं स्तोत्रंपठेत् ॥ सूतउवाच॥नमस्तेपुंडरीकाक्षनमस्तेविश्वभावन॥नमस्तेस्तुहृषीकेशमहापुरुषपूर्वज॥ यत्रे दमखिलंजातंयत्रसर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ लयमेष्यतियत्रैतत्तंप्रपन्नोऽस्मिकेशवम् ॥ नजानंतिपरंभावंयत्रब्रह्मा

दयःसुराः ॥ योगिनोयंनपश्यन्तितंवंदेईशरूपिणम् ॥ अंतरिक्षंतुयन्नाभिर्द्यौर्मूर्द्धायस्यचैवहि ॥ पृथिवी
यस्यपादौचतंवंदेविष्णुरूपिणम् ॥ यस्यश्रोत्रेदिशःसर्वायच्चक्षुर्दिनकृच्छशी ॥ ऋक्सामयजुषोनेतितंवंदे
ब्रह्मरूपिणम् ॥ यन्मुखाद्ब्रह्मणाजातायद्बाह्वोरभवन्नृपाः ॥ वैश्यायस्योरुतोजाताःपद्भ्यांशूद्रोअजायत ॥
मायासंगस्यमात्रेणवदंतिपुरुषंतुये ॥ स्वभावविमलंशुद्धंनिर्विकारंनिरंजनम् ॥ एकोविष्णुर्महद्भूतंपृ
थग्भूतान्यनेकशः ॥ त्रीँल्लोकान्व्याप्यभूतात्माभुंक्तेविश्वभुगव्ययः ॥ योदेवःसर्वभूतानामंतरात्माजग
न्मयः ॥ निर्गुणःपरमानन्दःसमेविष्णुःप्रसीदतु ॥ चतुर्भिश्चचतुर्भिश्चद्वाभ्यांपंचभिरेवच ॥ हूयतेच
पुनर्द्वाभ्यांसमेविष्णुःप्रसीदतु ॥ परेशःपरमानंदःपरात्परतरःप्रभुः॥चिद्रूपश्चसविज्ञेयः समेविष्णुः प्रसी
दतु ॥ ज्ञानिनांकर्मिणांचैवतथाभक्तिमतांनृणाम् ॥ गतिदाताविश्वगम्यःसमेविष्णुःप्रसीदतु ॥ यइ
दंकीर्तयेन्नित्यंस्तोत्राणामुत्तमोत्तमम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःपरंसायुज्यमाप्नुयात् ॥ ततोद्वादशब्राह्मणान्सं
भोज्यदक्षिणादिनाप्रतोष्यआशिषोगृहीत्वाभुंजीत ॥ एवमेवशिवादीनाम् ॥ तत्रगरुडस्थानेवृषभः ।
अन्यत्समानम् । होमेपौरुषेत्र्यंबकंकद्रुद्रायेति ॥ इतिध्वजारोपणम् ॥ अथकार्तिकादिमासव्र
तोद्यापनं पाद्मे ॥ आदौमध्ये अन्तेवापूर्णिमायांकार्यम् । तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःसकलपापना

शपूर्वंकैहिकामुष्मिकविविधसुखप्राप्तिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं कृतंयत्कार्तिकादिमासस्नानंतत्संपूर्णफ
लावाप्तयेतदुद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्यवृताचार्यस्त्रिशद्दंडप्रमाणेयथाशक्तिवाकृतेमंडपेपंचरंगोपेतमंड
लेब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकंकलशंहैमंरौप्यंताम्रंवाषोडशपलमितंप्रतिष्ठाप्यतत्रपूर्णेऽष्टदलेकर्षमात्रंतदर्द्धं
तदर्द्धंवाहैमंलक्ष्म्यायुतं दामोदरमिदंविष्णुरितिमंत्रेण प्रतिष्ठाप्यपुरतोगरुडं परितोलोकेशानावाह्यपु
रुषसूक्तेनसंपूज्यस्तोत्रैःस्तुत्वाजागरादिनारात्रिंनयेत् । प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ अत्रप्र
धानंलक्ष्म्यायुतंदामोदरंसाज्ययवमिश्रिततिलाश्वत्थसमिद्घृतपंचखाद्यद्रव्यचतुष्टयेनाष्टोत्तरसहस्राहुति
भिः परिवारदेवताः ब्रह्मादिदेवताश्चदशदशाहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ ततआचार्यायपीठंदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥
दामोदरसलक्ष्मीकसुप्रतीकजनार्दन ॥ त्वंमांमोचयपापाद्वैतवमूर्तिप्रदानतः ॥ अधिकफलावाप्तयेसोप
स्करांशय्यांगांचदत्त्वा ततस्त्रिशदेकंवापक्वान्नपूरितंकांस्यपात्रंसदक्षिणंदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ कांस्यंविष्णु
मयंप्रोक्तंपक्वान्नैःपरिपूरितम् ॥ ब्राह्मणायप्रदास्यामिकेशवःप्रीयतामिति ॥ततोब्राह्मणान्सदन्नेनसंभोज्य
दक्षिणांदत्त्वाऽऽशिषोगृहीत्वाबंधुजनैःसहभुंजीत ॥ एवमेवमाघवैशाखयोः माघेतुमाधवोवैशाखेमधुसू

दनः ॥ इतिकार्तिकादिमासोद्यापनम् ॥ अथत्रिपुरविधिःपाद्मे ॥ कार्तिकमासपर्यन्तंप्रत्यहंदधि
दानंकृत्वा अंतेपूर्णिमायांत्रिपुरंज्वालयेत् ॥ पौर्णमास्यां सायंकाले देवद्वारस्थत्रिपुरस्य तदभावे
तुलस्या वा यद्वान्यमृदा वेदिकां निर्माय तत्र कंदर्पं पूजयेत् ॥ तद्यथा ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्य
अभीष्टसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंत्रिपुरप्रज्वलनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य अक्षतपुंजेगणेशंशंभुंचसंपूज्य
वेदिकायामष्टदलेताम्रकलशेद्विभुजंहैमंकंदर्पंनाममंत्रेण प्रतिष्ठाप्य पट्टदुकूलेन संछाद्य पंचामृतस्न
पनपूर्वकंविष्णुमंत्रेणषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ ततआज्येनतिलतैलेनवा त्रिपुरंपूजापुरःसरंप्रज्वा
लयेत् ॥ तत्रमंत्रः ॥ कीटाः पतंगामशकाश्ववृक्षाजलेस्थलेयेविचरंतिजीवाः ॥ दृष्ट्वाप्रदीपंनचजन्म
भागिनोभवंतिनित्यंश्वपचाहिविप्राः ॥ दीपमंत्रः ॥ साज्येनवर्तिनायुक्तंत्रिपुरंवह्निनाजितम् ॥
संगृह्यकामदेवेशप्रीतोभवसमाहितः ॥ तदानींतूर्यादिघोषःकर्तव्यः । ततो दह्यमानेत्रिपुरेप्रदक्षिणात्रयं
कुर्यात् । ततःआचार्यंसंपूज्यकंदर्पमूर्तिंदत्त्वागांचदत्त्वाद्विजेभ्योदक्षिणांदत्त्वाबंदिजनांस्तोषयेत् ॥ १०३
इतित्रिपुरविधिः ॥ अथव्यासपूजनम् ॥ पाद्मे ॥ आषाढ्यांकार्त्तिक्यांवाकार्यम् ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यम

मेहजन्मनिजन्मांतरेवाचतुर्दशविद्याधिगमसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंव्यासपूजांकरिष्ये इतिसंकल्प्य गणेशपूजादिविधाय देवालयेमठेवापीठमध्यभागेनारायणस्वरूपिणंव्यासं पूर्वादिषुपैलंवैशंपायनं जैमिनिंसुमंतुंपुरतः शुकं परितःसप्तऋषीन्गुरुंपरमगुरुंपरमेष्ठिगुरुंपरात्परगुरुंचसंपूज्यानंतंकूर्मंपृथिवीं पंचोपचारैःसंपूज्य ततोयतीन्कौपीनाच्छादनादिनाप्रपूज्य द्विजेभ्योदक्षिणांदत्त्वाआशिषोगृहीत्वा नमेत् ॥ इति श्री० व्रतोद्यापनकौमुद्यांकार्त्तिकादिमासस्नानोद्यापनध्वजारोपणत्रिपुरदीपनव्यास पूजनविधानानिसमाप्तानि ॥ अथाश्वत्थोद्यापनम् ॥ तदुक्तंशौनकीये ॥ "स्थापनादष्टमेवर्षेद्वाद शैकादशेपिवा ॥ उत्तरायणेगुरुशुक्रोदयेमाघफाल्गुनचैत्रवैशाखेषुशुक्लपक्षेशुभेऋक्षेशुवारतिथिलग्नके स्कंधपर्णांकुरान्वितेविद्युतादावाग्निनावानभिहतेऽश्वत्थेऽश्वत्थोद्यापनंकुर्यात् ॥ तत्रादौ कनककुंडले कनकसूत्रेकनकमौंजीहोमद्रव्याणिसर्वसंभारान्यथासंभवंसंभृत्य अश्वत्थस्यचतुरस्रोवेदिकांविधाया श्वत्थमूलेवर्तुलंचतुरस्रंवाऽऽलवालंकृत्वा तत्रतुलसींप्लक्षशाखांशमींचरोपयित्वाश्वत्थवेदिकायांचतुरस्रं समंताच्चतुर्द्वारंचतुर्हस्तमधिकंवामंडपमश्वत्थात्पूर्वंपश्चिमेउत्तरेवोक्तलक्षणंमंडपमन्यंवाकृत्वा स्वगृहेज्यो

तिर्विदादिष्टेमुहूर्तेप्रधानसंकल्पंकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनोखिलपापक्षयाभीष्टसिद्धि पूर्वकमात्मनासहैकविंशतिपुरुषानुद्धर्तुकामः श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंतथाऽश्वत्थस्याभीष्टसिद्धिदातृत्वार्थं तदुद्यापनंचकरिष्ये । तदंगत्वेनविहितंगणेशपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धमाचार्यादिवर णंचकरिष्ये इतिसंकल्प्य स्वगृह्यविधिनातानिकृत्वाचार्यादीन्वृणुयादस्मिन्कर्मण्याचार्यंत्वामहंवृणे । आचार्यो वृतोस्मीतिवदेत् । एवंब्रह्माणंसदस्यमुपद्रष्टारंवृत्वासर्वान्मधुपर्कादिनासंपूज्यप्रार्थयेत्॥ अस्य यागस्यनिष्पत्तौभवंतोभ्यर्थितामया ॥ सुप्रसन्नैश्चकर्तव्यंकर्मेदंविधिपूर्वकम् ॥ ततः स्वगृह्यएवग्रहम खादिविधाय ततःसर्त्विक्सपत्नीकोयजमानःसंपूर्णकलशहस्तः भद्रंकर्णेभिरितिमंत्रेण मंगलतूर्यघोषे णसहाश्वत्थप्रादक्षिण्येनमंडपपश्चिमद्वारमागत्य तत्रधरांसंपूज्य मंडपंप्रविश्य कलशमश्वत्थसमीपे निधाय निर्ऋतिवरुणयोर्मध्येउपविशेत् । ततआचार्यः आचार्यकर्मकरिष्ये इति संकल्प्य शरीर शुद्ध्यर्थंभूतशुद्ध्यादिकंपौरुषजपंचकृत्वा यदत्रसंस्थितमितिसर्षपलाजान्विकीर्य साधितपंचगव्येन कुशैः सर्वत्रप्रोक्षणं शुचीवोहव्येति आपोहिष्ठेतिउत्तरनारायणेनचकार्यम् ॥ ततो देवाआयांतुयातुधा

नाऽअपयांतु विष्णोदेवयजनंरक्षस्वेतिस्वस्त्ययनंतार्क्ष्यमितिपठेत् । ततोयथोक्तमंडपकरणेमत्कृत
रुद्रानुष्ठानकौमुदीस्थप्रकारेणमंडपंपूजयेत् ॥ साधारणमंडपेप्राग्द्वारेअमंत्रकंचूतपल्लवतोरणंदक्षिणेप्ल
क्षपल्लवतोरणंपश्चिमेवटपल्लवतोरणमुत्तरेअशोकपल्लवतोरणंबद्ध्वा श्वेतकृष्णहरितरक्तपताकाः अश्व
त्थशिरसिचित्रध्वजंचबद्ध्वातथैवप्रागादिद्वारचतुष्टयेवेदादिक्रमेणद्वौद्वावेकमेकंवाजपार्थंब्राह्मणंवृणुयात्।
ततआचार्योऽश्वत्थस्यहरिद्रातैलरोपणादिलौकिकंविधायाश्वत्थवेदिकायामीशान्यप्रदेशेसर्वतोभद्रंविर
च्य ब्रह्मादिदेवतास्थापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य उक्तप्रकारेणसंस्थाप्यसंपूज्य तदुपर्यक्षतपुंजेमध्य
प्रदेशेकृताग्न्युत्तारणसौवर्णप्रतिमायामिदंविष्णुरितिमंत्रेणवासुदेवं तद्वामतः अधस्यायोषणेतिमंत्रेण
रुक्मिणीं तद्दक्षिणतःसत्यासत्येतिमंत्रेणसत्यभामां ततःप्रक्षोदसाधायेसेतिमंत्रेणसरस्वतीम् । आतू
नइंद्रेतिगणपतिं चावाह्य पौरुषेणसंपूज्य ततोऽश्वत्थपरितःपीठंसमंततोवाअष्टौकलशान्स्थापनप्रका
रेणसंस्थाप्य तत्रपूर्वकलशेशुद्धोदकमापोहिष्ठेतिनवर्चेनसूक्तेन द्वितीयेगंधोदकम् आनोभद्रेतिदश
र्चेन तृतीयेक्षीरोदकं स्वस्तिनोमिमीतेतिपंचर्चेन चतुर्थेपंचगव्यं शन्नइंद्राग्नीइतिपंचदशर्चेन पंचमेह

रिद्रोदकम् एतोन्विन्द्रेतित्र्यृचेन षष्ठकलशेसर्वौषध्युदकं समुद्रज्येष्ठाइतिचतसृभिः सप्तमेकुशोदकं यादि व्याइति अष्टमेगंगोदकमापूर्यप्रसुवआपइतिनवर्चेन उक्तप्रकारेणपूर्णपात्रंसंस्थाप्यतत्रपूर्वादिक्रमेणइंद्रादीं स्तत्तन्मंत्रैरावाह्यसंपूजयेत् । ततोश्वत्थंपुरुषसूक्तेनअथर्वशिरसाचसंशोध्य पंचामृताभिषेकंचकृत्वा का षायवस्त्रयुग्मेनचसंवेष्टय ततःपूर्वादिदिक्षुचत्वारिस्थंडिलानिविधायतेषुहोमार्थंचतुरआचार्यान्वृत्वाते स्वगृह्यविधिनाग्नीन्स्थापयेयुः ॥ अत्रकेचनईशानपूर्वयोर्मध्येग्रहहोमादिकर्तुंपंचममिच्छंति । बहवःपूर्व कुंडएवग्रहप्रधानहोमादिकंकुर्वन्ति । पूर्वमकृतग्रहयज्ञेईशान्यां वेदिकायांमत्कृतरुद्रानुष्ठानकौमुदीस्थप्र कारेणग्रहानावाह्यसंपूज्यअन्वादध्यात् । तत्रपूर्वकुंडेपूर्वकृतग्रहयज्ञे आदित्यादिनवग्रहानमुकसंख्यया र्कादिसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैः अधिदेवताप्रत्यधिदेवताश्चअमुकसंख्ययातैरेवद्रव्यैः तथा आनोभद्रेतिमंत्रेणवि श्वान्देवान् चरुद्रव्येणाष्टोत्तरशतसंख्यया तथावासुदेवादिपीठदेवताः अश्वत्थसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैः अष्टो त्तरशतसंख्यया ब्रह्मादिदेवताः इंद्रादिलोकपालांश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये॥पंचमकुंडपक्षेआदौतत्राग्नि प्रणयनंतस्माच्चतुर्ष्वग्निप्रणयनं तत्रग्रहहोमः वासुदेवादीनांहोमोब्रह्मादीनांचपूर्वकुंडेविश्वेषांदेवानांलोक

पालानांचहोमः । अथदक्षिणकुंडे गणपतिंतिलाज्यद्रव्येणाष्टोत्तरशतसंख्ययायक्ष्ये । पश्चिमे अष्टौलोके शान्वास्तुश्चशमीसमिद्भिरष्टोत्तरशताष्टाविंशतिसंख्ययावायक्ष्ये । उत्तरेनारायणंयजुःपौरुषेण प्रत्यृचमा ज्यद्रव्येणाष्टोत्तरशतसंख्ययायक्ष्ये ॥ एवंतत्तन्मंत्रैर्होमंसंपाद्य स्विष्टकृदादिबल्यंतंकृत्वाऽधिवसेत् । पुराणादिनारात्रिंनयेत् । केचनकाषायवस्त्रदानांतंकृत्वापरेद्युरेवहोमादिकमिच्छंति ॥ प्रातःपीठदेवताः संपूज्य अष्टकलशदेवताविसृज्य अष्टभिर्ब्राह्मणैस्तान्ग्राहयित्वा आचार्यः पवमानःसुवर्जनइत्यनुवाके नाश्वत्थं त्रिःपरिषिच्य किंचिदवशिष्टोदकान्कलशान्पूर्वस्थानेषुस्थापयेत्। ततो यजमानः आचार्योवा ऽश्वत्थपश्चिमेस्थंडिलेसंस्कारहोमंकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ अश्वत्थस्यपुंसवनादिसमावर्तनांतान्संस्कारान् व्याहृतिद्वाराकरिष्ये इतिसंकल्प्य अग्निंपवमानंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ अत्रप्रधानमग्निंवायुंसूर्यंप्रजा पतिमाज्यद्रव्येण प्रतिसंस्कारं चतुश्चतुःसंख्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ प्रतिसंस्कारहोमांते वनस्पतेशतव ल्शोइतिमंत्रेण अश्वत्थंस्पृशेत् ॥ एवमुपनयनपर्यंतंकृत्वा यजमानाश्वत्थांतरालेपटंधृत्वा सुमुहूर्तेमंग लाष्टकपाठपुरःसरं तदेवलग्नमितिपठिते अन्तःपटंनिःसार्य ध्रुवसूक्तंपठित्वा येयज्ञेनेतिवर्गपंचकंशाखां

तरस्थमंत्रांश्चपठित्वा कौपीनंयज्ञोपवीतंकनकमयींदर्भमयींवामेखलांदंडंचतत्तन्मंत्रैर्धृत्वा सम्रण वांसव्याहृतिकांसशिरस्कांगायत्रीमुपदेशवत्पठेत् ॥ इत्युपनयनम् ॥ ततोमहानाम्न्यादिसमावर्तनांतंकृत्वाकनककुंडलेअलंकारांश्चदत्त्वाआयुष्यंवर्चस्यमितिपठित्वा मौंजीविसर्जनांतंकृत्वा ममाग्नेइतिसूक्तंपठेत ॥ ततःस्विष्टकृदादिहोमशेषेसमापयेत् ॥ अथविवाहः ॥ तत्रादावश्वत्थालवालेशतकुंभमितंशुद्धजलंक्षिप्त्वा दुग्धमधुघृतकुंभैश्चसिक्त्वावस्त्रयुग्मेनअश्वत्थतुलस्यादिशाखावेष्टयित्वा तुलस्यैकंचुकींवस्त्रंकंठभूषणंमौक्तिकंकर्णपादभूषणानिचदत्त्वा अश्वत्थस्यविवाहविधिंकरिष्येइतिसंकल्प्य पूर्वसंस्कारहोमस्थंडिलोत्तरप्रदेशेस्थंडिलंनिर्माय योजकनामानमग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ अत्रप्रधानं ब्रह्माणंद्वासुपर्णेतिमंत्रेणाष्टोत्तरशतसंख्ययातिलाज्यद्रव्येण तथामहाव्याहृतिभिःतिलाज्यद्रव्येणाष्टोत्तरशतसंख्यययायक्ष्ये॥ महाव्याहृतयस्तुभूरग्नयेचपृथिव्यैचमहतेचस्वाहा । भुवोवायवेचान्तरिक्षायचमहतेचस्वाहा । सुवरादित्यायचदिवेचमहतेचस्वाहा ॥ भूर्भुवःसुवश्चंद्रमसेचनक्षत्रेभ्यश्चदिग्भ्यश्चमहतेचस्वाहा । एवंहोमंकृत्वातुलस्यश्वत्थयोश्चतुरःशाखामयान्हस्तान्गृभ्णामीतिमंत्रेणयोजयेत् । त

तः स्विष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्य ततोऽश्वत्थंपुरुषसूक्तेनषोडशोपचारैः संपूज्य अश्वत्थंतुलसींचप्रार्थयेत् ॥ अश्वत्थत्वंजगन्नाथःपुरादेवैर्विनिर्मितः ॥ पापात्संत्राहिनोदेवपुण्यंदेहिमहाफलम् ॥ क्षीरोदधिसमुद्भूतेतुलसिहरिवल्लभे ॥ अश्वत्थोद्यापनंपुण्यंमह्यंदेहिश्रियैनमः ॥ ततआचार्यःक्षेत्रपालबलिंदत्त्वा सर्वे आचार्याःस्वकुण्डेपूर्णाहुतिंहुत्वाकर्मशेषंसमापयेयुः । ततोयजमानःपीठपूजांविधाय कृतस्याश्वत्थोद्यापनस्यसांगतासिद्ध्यै आचार्यादिभ्योदक्षिणाप्रदानमहंकरिष्ये । पूजापूर्वकंदक्षिणांदत्त्वाततआचार्यादयःपूर्वंस्थापिताष्टकलशोदकेनदूर्वापल्लवैःसपत्नीकंयजमानमभिषिंचेयुः ॥ तत्रमंत्राः॥ आनोभद्रेतिदशर्चंसूक्तम्।अस्यवामस्येतिद्विपंचाशदृचंसूक्तं मुंचामित्वेतिपंचर्चंसूक्तं समुद्रज्येष्ठाइत्यादयःसुरास्त्वामभिषिंचंत्वित्याद्याः। एवमभिषिक्तोयजमानस्तिलकादिधृत्वाऽग्निपीठदेवतांचसंपूज्य उत्तिष्ठब्रह्मणस्पतेइत्युत्थाप्य सोपस्करंपीठमाचार्यायदत्त्वा संपूर्णतासिद्ध्यैगांचदत्त्वा मंडपंसदस्याय आचार्यायवादत्त्वा भूयसींदक्षिणांचदत्त्वाकर्मेश्वरार्पणंकृत्वा शताधिकान्ब्राह्मणान्संभोज्याशिषोगृहीत्वाश्वत्थोद्यापनसंपूर्णतांवाचयित्वेष्टजनैःसहभुंजीत ॥ एवंयःकुरुतेतस्यश्रीरायुर्वर्धतेतथा ॥ कुलकोटीःसमुद्धृत्यविष्णुलो

केमहीयते ॥ इतिशौनकीयेऽश्वत्थोद्यापनम् ॥ अथवटोद्यापनंभविष्यस्कंदयोः॥ उदगयनेसुमुहूर्तेस्थिर लग्नेचन्द्रतारकानुकूल्येरम्यप्रदेशेनाभिमात्रगर्ते गृहावैप्रतिष्ठेतिमंत्रेणवटपादपरोपणंकार्यम् ॥ तद्वदेवस र्वपादपरोपणेरोपणादष्टमेवर्षेद्वादशेवाशाखापत्रांतरितेउदगयनादिशुभेकालेउद्यापनंकुर्यात् । वटस्यप रितश्चतुर्हस्तांदृढांवेदिकांकृत्वा वटमूलेरम्यंचतुरस्रंवर्तुलंवाऽऽलवालंकृत्वातत्र काडात्कांडादितिदूर्वां रोपयेत् । वटपरितश्चतुर्हस्तंपंचहस्तंवासुदृढंचतुर्द्वारंमंडपंकुर्यात्॥ सामर्थ्येसतिवटात्पूर्वेपश्चिमेउत्तरेवा यथोक्तप्रकारेणहवनार्थंनवपंचचतुःकुण्डाद्युपेतंमंडपंकुर्यात् । असामर्थ्येतुवटवेदिकायामेव । तत्रप्रागा दिद्वारचतुष्टये आम्रोदुम्बरप्लक्षाशोकपल्लवकृतानिचत्वारितोरणानि । तथाद्वारचतुष्टयेश्वेतकृष्णहरि तपीतवर्णाश्चत्वारोध्वजाःपताकाश्चवटशिरसिसर्ववर्णोध्वजःकार्यः । एवंसंभृतसर्वसंभारोयजमानोज्यो तिर्विदादिष्टेशुभेमुहूर्तेप्रधानसंकल्पंकुर्यात् तद्यथा ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनःसकलपापक्षयकुलकोटि समुद्धरणैहिकामुष्मिकनिरवधिसुखप्राप्तिपूर्वकब्रह्मपदप्राप्तिकामोवटोद्यापनंतथाभीष्टदातृत्वसिद्ध्यर्थंस र्वप्राणिनांसुखनिवासार्थंचवटसंस्कारंचकरिष्ये इतिसंकल्प्य तदंगत्वेनविहितंगणपतिपूजनंपुण्याहवा

चनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धमाचार्यादिवरणंकरिष्ये॥ स्वगृह्यविधिनातानिकृत्वाचार्यादीन्वृणुयादस्मि
न्कर्मण्याचार्यंत्वामहंवृणेवृतोस्मीतिवदेत् । एवंब्रह्माणंसदस्यमुपद्रष्टारंचवृत्वामधुपर्कादिनासंपूज्यप्रार्थ
येत् । अस्ययागस्यनिष्पत्तौभवंतोभ्यर्थितामया ॥ सुप्रसन्नैश्चकर्तव्यंकर्मेदंविधिपूर्वकम् ॥ इति । ततः
सऋत्विग्यजमानः पूर्णकलशहस्तः मंगलवाद्यतूर्यघोषेणसह शाकुनसूक्तंपठन्वटमंडपप्रादक्षिण्येनपश्चि
मद्वारमागत्यतत्रभूमिर्भूम्नाद्यौरितिमंत्रेणधरांसंपूज्यार्घ्यंदत्त्वा वटसमीपं गत्वाकलशंनिधाय वरुणनिर्ऋ
त्यमध्येउपविशेत्॥ततआचार्यः आचार्यकर्मकरिष्ये॥भूतशुद्ध्यादिविधाय मंडपांतः गौरसर्षपलाजान्
यदत्रसंस्थितमितिविकीर्य साधितपंचगव्येनकुशैः आपोहिष्ठाइत्यादिमंत्रैःसर्वत्रप्रोक्षणंकृत्वादेवाआयां
तुयातुधानाअपयांतुविष्णोदेवयजनंरक्षस्व । ततःस्वस्त्ययनंतार्क्ष्यमितिपठेत्। यथोक्तमंडपेउक्तरीत्या
तोरणपताकाध्वजान्बद्ध्वाशांतिसूक्तजपार्थंवेदादिक्रमेणद्वावेकंवाब्राह्मणंप्रागादिक्रमेणप्रतिद्वारंवृणुयात् ।
ततआचार्योवटपश्चिमेचतुरस्रांवेदिकांनिर्माय तत्रसर्वतोभद्रेउक्तप्रकारेणब्रह्मादिदेवता आवाह्य तदुपरि
अक्षतपुंजेकलशत्रयंप्रतिष्ठाप्यैकंवातत्रमध्यमकुंभे ब्रह्मजज्ञानमितिब्रह्माणं तद्दक्षिणेवषट्तेविष्णवितिवि

ष्णुम्।उत्तरेत्र्यंबकमितिरुद्रम् । आग्नेयादिकोणेषुगणानांत्वेतिगणपतिं जातवेदसइतिदुर्गां ब्रह्मजज्ञानमि
तिमातॄः क्षेत्रस्यपतेइतिक्षेत्रपालं ततःपरितोलोकेशान् तत्तन्मन्त्रैरावाह्य संपूज्य वेदिकापरितोष्टौकलशा
न्स्थापनप्रकारेणसंस्थाप्य तत्रपूर्वादिकलशेषुपंचगव्यंसप्तमृदःपंचपल्लवान् चंदनंपंचरत्नानिक्षीरंसर्वौ
षधीःगंगोदकंचक्षिप्त्वा शुद्धजलेनापूर्यपूर्णपात्रंनिधाय तेष्विंद्रादीनावाह्यसंपूजयेत् । ततोहरिद्रातैलरो
पणादि वटस्य कृत्वा वस्त्रेणावेष्टयेत् ॥ इत्यधिवासनम् ॥ परेद्युःप्रातर्नित्यकर्मनिर्वर्त्यपीठ
देवताः संपूज्य प्रागादिद्वारचतुष्टये चतुरःकुंभान्संस्थाप्य तेषुउदकंपंचरत्नपल्लवादिचनिधाय
इंद्रयमवरुणसोमान् तत्तन्मन्त्रैरावाह्यसंपूज्य चतुर्द्वारेषुचतुर्वेदविदोद्विजाः शांतिसूक्तानिपठेयुः ।
तत ऐशान्यांकुंडेस्थंडिलेवाअग्निप्रतिष्ठाप्य तदुत्तरे वेदिकायामुक्तप्रकारेणग्रहानावाह्यसंपूज्य तदैशान्यां
कलशंप्रतिष्ठाप्य जपार्थंब्राह्मणंवृणुयात् । ततःप्रागाद्याचार्याश्चत्वारःस्वस्वकुंडेस्वगृह्यविधिनाआचार्य
कुंडाच्छ्रोत्रियागाराद्वाऽग्नीन्प्रणीयध्यायेयुः ॥ कुंडचतुष्टयपक्षे प्राक्कुंडादग्निप्रणयनंतत्रैवमुख्यहोमः ॥
अथान्वाधानम् ॥ तत्रेशानकुंडेब्रह्मविष्णुरुद्रान् घृतांक्तदूर्वाज्यद्रव्येणाष्टोत्तरशतमिताहुतिभिर्यक्ष्ये ।

इंद्राद्यष्टौलोकपालान्पलाशसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैः अष्टाविंशतिसंख्ययायक्ष्ये । दक्षिणेगणपतिंदुर्गांसप्तमातृः क्षेत्रपालं घृताक्ततिलद्रव्येणाष्टाविंशत्याहुतिभिर्यक्ष्ये । पश्चिमे साधिदेवताप्रत्यधिदेवताआदित्यादिनवग्रहानर्कादिसमिच्चर्वाज्यतिलव्रीहिद्रव्यैः अष्टाविंशतिसंख्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये । उत्तरेसोमं सोमोधेनुमितिमंत्रेणघृताक्तचरुप्लक्षसमिद्द्रव्येण अष्टोत्तरशतमिताहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या यक्ष्ये । एवंतत्तन्मंत्रैःहोमंसंपाद्य ततः आचार्योवटायहारिद्रातैलादिदत्त्वा पंचोपचारैःसंपूज्य पूर्वस्थापिताष्टकलशान्ब्राह्मणैःग्राहयित्वाच आपोहिष्ठा॰ समुद्रज्येष्ठा॰ इमाआपः॰ एतोन्विंद्रमितिप्रत्येकं जपन्वटस्याभिषेकंकुर्यात् .। ततआचार्यः प्रतीच्यांहोमसंस्कारार्थंस्थंडिलं निर्माय संकल्पयेत् । वटस्यपुंसवनादिविवाहांतान्संस्कारान्व्याहृतिद्वाराकरिष्ये । अग्निप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ अत्र प्रधानम् । अग्निवायुंसूर्यंप्रजापतिमाज्यद्रव्येण प्रतिसंस्कारं चतुःसंख्याहुतिभिर्यक्ष्ये । प्रतिसंस्कारहोमांते वनस्पतेशतवल्शइतिमंत्रेणवटंस्पृशेत् । एवमुपनयनपर्यंतंहुत्वा यजमानोवटांतरालेपटंधृत्वा सुमुहूर्तेंतदेवलग्नमितिपठिते अन्तःपटंनिःसार्य ध्रुवसूक्तंयेयज्ञेनेतिपठित्वा कौपीनयज्ञोपवीतंमेखलां

ष्णुम्।उत्तरेत्र्यंबकमितिरुद्रम् । आग्नेयादिकोणेषुगणानांत्वेतिगणपतिं जातवेदसइतिदुर्गां ब्रह्मजज्ञानमि
तिमातृः क्षेत्रस्यपतेइतिक्षेत्रपालं ततःपरितोलोकेशान् तत्तन्मन्त्रैरावाह्य संपूज्य वेदिकापरितोष्टौकलशा
न्स्थापनप्रकारेणसंस्थाप्य तत्रपूर्वादिकलशेषुपंचगव्यंसप्तमृदःपंचपल्लवान् चंदनंपंचरत्नानिक्षीरंसर्वौ
षधीःगंगोदकंचक्षिप्त्वा शुद्धजलेनापूर्यपूर्णपात्रंनिधाय तेष्विंद्रादीनावाह्यसंपूजयेत् । ततोहरिद्रातैलरो
पणादि वटस्य कृत्वा वस्त्रेणावेष्टयेत् ॥ इत्यधिवासनम् ॥ परेद्युःप्रातर्नित्यकर्मनिर्वर्त्यपीठ
देवताः संपूज्य प्रागादिद्वारचतुष्टये चतुरःकुंभान्संस्थाप्य तेषुउदकंपंचरत्नपल्लवादिचनिधाय
इंद्रयमवरुणसोमान् तत्तन्मन्त्रैरावाह्यसंपूज्य चतुर्द्वारेषुचतुर्वेदविदोद्विजाः शांतिसूक्तानिपठेयुः ।
तत ऐशान्यांकुंडेस्थंडिलेवाअग्निंप्रतिष्ठाप्य तदुत्तरे वेदिकायामुक्तप्रकारेणग्रहानावाह्यसंपूज्य तदैशान्यां
कलशंप्रतिष्ठाप्य जपार्थंब्राह्मणंवृणुयात् । ततःप्रागाद्याचार्याश्चत्वारःस्वस्वकुंडेस्वगृह्यविधिनाआचार्य
कुंडाच्छ्रोत्रियागाराद्वाऽग्नीन्प्रणीयध्यायेयुः ॥ कुंडचतुष्टयपक्षे प्राक्कुंडादग्निप्रणयनंतत्रैवमुख्यहोमः ॥
अथान्वाधानम् ॥ तत्रेशानकुंडेब्रह्मविष्णुरुद्रान् घृताक्तदूर्वाज्यद्रव्येणाष्टोत्तरशतमिताहुतिभिर्यक्ष्ये ।

इंद्राद्यष्टौलोकपालान्पलाशसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैः अष्टाविंशतिसंख्ययायक्ष्ये । दक्षिणेगणपतिंदुर्गांसप्तमा तृःक्षेत्रपालं घृताक्ततिलद्रव्येणाष्टाविंशत्याहुतिभिर्यक्ष्ये । पश्चिमे साधिदेवताप्रत्यधिदेवताआदित्या दिनवग्रहानर्कादिसमिच्चर्वाज्यतिलव्रीहिद्रव्यैः अष्टाविंशतिसंख्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये । उत्तरेसोमं सोमो धेनुमितिमंत्रेणघृताक्तचरुप्लक्षसमिद्द्रव्येण अष्टोत्तरशतमिताहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या यक्ष्ये । एवंतत्तन्मंत्रैःहोमंसंपाद्य ततः आचार्योवटायहारिद्रातैलादिदत्त्वा पंचोपचारैःसंपूज्य पूर्वस्था पिताष्टकलशान्ब्राह्मणैःग्राहयित्वाच आपोहिष्ठा० समुद्रज्येष्ठा० इमाआपः० एतोन्विंद्रमितिप्रत्येकं जपन्वटस्याभिषेकंकुर्यात् । ततआचार्यः प्रतीच्यांहोमसंस्कारार्थंस्थंडिलं निर्माय संकल्पयेत् । वटस्यपुंसवनादिविवाहांतान्संस्कारान्व्याहृतिद्वाराकरिष्ये । अग्निप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ अत्र प्रधानम् । अग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिमाज्यद्रव्येण प्रतिसंस्कारं चतुःसंख्याहुतिभिर्यक्ष्ये । प्रतिसंस्कार होमांते वनस्पतेशतवल्शइतिमंत्रेणवटंस्पृशेत् । एवमुपनयनपर्यंतंहुत्वा यजमानोवटांतरालेपटंधृत्वा सुमुहूर्तेंतदेवलग्नमितिपठिते अन्तःपटंनिःसार्य ध्रुवसूक्तंयेयज्ञेनेतिपठित्वा कौपीनयज्ञोपवीतंमेखलां

दण्डंचतत्तन्मंत्रैर्दत्त्वा उपदेशवद्गायत्रीं श्रावयित्वानमेत् ॥ इत्युपनयनम् ॥ ततोमहानाम्न्यादि
समावर्तनांतंकर्मकृत्वाऽलंकारान्दत्त्वा आयुष्यंवर्चस्यमितिपठित्वामौंजींविसर्जयेत् ॥ ततोवटं
दूर्वांचदुग्धादिनासिक्त्वावटंदूर्वांवस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्य वस्त्रंकंचुकीमाभरणादिदत्त्वा पूर्ववद्धृत्वा गृभ्णामीति
मंत्रेणवटदूर्वयोःपल्लवमयान्हस्तान्योजयेत् ॥ ततःसंस्कारसंबंधिस्विष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्य वटंपुरुष
सूक्तेनसंपूज्यप्रार्थयेत् । मूलतोब्रह्मरूपायमध्यतोविष्णुरूपिणे ॥ अग्रतोरुद्ररूपायवटवृक्षायतेनमः ।
अकारमूलरूपायउकारस्कंधशाखिने ॥ मकारफलपुष्पायवटवृक्षायतेनमः ॥ ततआचार्यः स्वस्वकुंडे
स्विष्टकृदादिहुत्वा बलिंपूर्णाहुतिंचकृत्वा यजमानोवटोद्यापनसांगतासिद्ध्येदक्षिणांगांचदास्ये इतिसंक
ल्प्यक्रमेणदत्त्वा ततऋत्विजःकलशोदकैः यजमानं समुद्रज्येष्ठाइत्यादिमंत्रैरभिषिच्य कर्मशेषंसमापये
युः ॥ ततोयजमानः पीठदेवताःसंपूज्यउत्तिष्ठब्रह्मणस्पतइतिउत्थाप्य यांतुदेवगणाःसर्वेइतिविसृज्य
पीठादिकमाचार्यायदत्त्वा मंडपंसदस्यायदत्त्वा भूयसींदक्षिणांदत्त्वाशताधिकान्ब्राह्मणान् सदन्नेनसं
भोज्य आशिषोगृहीत्वा वटोद्यापनपूर्णतांवाचयित्वा इष्टजनैःसहभुंजीत ॐ ॥ इतिवटोद्यापनम् ॥

इतिमच्चित्तपावनकुलाब्धिसंभवघारे इत्युपनामकबल्लाळसूरिसूनुशंकरपण्डितविरचिता व्रतोद्यापनकौमुदी समाप्ता ॥ समाप्तोऽयंग्रंथः ॥

इदं पुस्तकं मुम्बय्यां श्रीकृष्णदासतनूजेन खेमराजेन स्वकीये
"श्रीवेंकटेश्वर" (स्टीम्) मुद्रणालयेऽङ्कयित्वा प्रकाशितम् ।
संवत् १९७३. शाके १८३७,

यह पुस्तक खेमराज श्रीकृष्णदासने बम्बई खेतवाडी ७ वीं गली खम्बाटा लैन, निज "श्रीवेङ्कटेश्वर" स्टीम् प्रेसमें अपने लिये मुद्रित कर यहीं प्रकाशित किया ।

जाहि- | रात.

विक्रय्यपुस्तकोंकी संक्षिप्त सूची।

अत्रेयमभ्यर्थना ।

अस्माकं मुद्रणालये वेद-वेदान्त-धर्मशास्त्र-प्रयोग-योग-सांख्य-ज्यौतिष- पुराणेतिहास-वैद्यक-मंत्र-स्तोत्र-कोश काव्य-चम्पू-नाटकाऽलंकार-संगीत-नीति कथाग्रंथाः, बहवः स्त्रीणां चोपयुक्ता ग्रंथाः बृहज्ज्योतिषार्णवनामा बहुविचित्रचित्रितोऽयमपूर्वग्रन्थः संस्कृतभाषया, हिन्दीमार्वाड्यादिभाषाग्रन्थास्तत्तच्छास्त्रार्थानुवादकाः, चित्राणि, पुस्तकमुद्रणोपयोगिन्यो यावत्यस्साममध्यः, स्वस्वलौकिकव्यवहारोपयोगिचित्रचित्रितालिखितपत्रवत्पुस्तकानि च; मुद्रयित्वा प्रकाशन्ते सुलभेन विक्रयाय । येषां यत्राभिरुचिस्तत्तत्पुस्तकाद्युपलब्धये एवं नव्यतया स्वस्वपुस्तकानि मुमुद्रयिषुभिः सुलभयोग्यमौल्येन सीसकाक्षरैः स्वच्छोत्तमोत्तमपत्रेषु मुद्रितपुस्तकानां स्वस्वसमयानुसारेणोपलब्धये च पत्रिकाद्वारा बोधनीयोऽस्मि ।

अधिकमस्मदीयसूचीपुस्तकस्य भिन्नभिन्नविषयकस्य प्रापणेन "श्रीवेंकटेश्वरसमाचार" पत्रप्रापणेन च ज्ञेयमिति शम् ।

क्षेमराजश्रीकृष्णदास, श्रीवेंकटेश्वर (स्टीम्) यन्त्रालयाध्यक्षः (खेतवाडी ७ वीं गली खम्बाटालैन,) मुंबईस्थः

यह पुस्तक खेमराज श्रीकृष्णदासने बम्बई खेतवाडी ७ वीं गली खम्बाटा लैन निज "श्रीवेंकटेश्वर" स्टीम् प्रेसमें अपने लिये छापकर यहीं प्रकाशित किया

॥ ❀ ॥ इति श्रीव्रतोद्यापनकौमुदी समाप्ता ॥ ❀ ॥